

SKOGSFORMANDE

*- om bilden av skogen som rum eller resurs,
och en jakt på en tredje dröm*

Examensarbete i arkitektur
av Ellen Mendel-Hartvig

Handledare: Nina Falk Aronsen

Examinator: Mattias Kärrholm

AAHM01, LTH, juni 2019.

ABSTRACT.

This work investigates, from an architect's perspective, images of the forest as a space and as a resource. In a personal exploration, the author's own relationship to forests, as well as cultural and scholarly conceptions of what the forest is and means are examined and questioned, connected and contrasted. Seemingly uncomplicated popular images that are shaping our view of the forest as well as the living forests themselves, turn out to be both complex and conflicting. The idea of wood as an eco-friendly building material, and marketing slogans such as the "green factory", are set up against the realities of industrial forestry and forest devastation. The sentimental human desire to regain or return to the forest is contrasted with our species' history of dominating it. And the romantic idea of the forest as a static epitome of Nature is challenged by the shifting shapes of forests and the inescapability of human interference. Recurring throughout this inquiry is the problematic dual role of the forest as both space and resource; nature and culture. In an attempt to find a forest path between and beyond divisive dualities, the author is escorted on her journey by the philosophy of Donna Haraway. Haraway's calls to "stay with the trouble" and "becoming-with" may inspire new alliances between humans, trees and the other life forms of the woods. Should we manage to discover the forests in ourselves, and vice-versa, we might also become able to create images and spaces that - instead of separation, exploitation and uniformity - are shaped by and shape connectedness, co-dependency and complexity.

The written report of this work is supplemented by recorded talks with ten different professionals who in one way or another have strong relationships to the forest. The talks, which are available online, are cited throughout the written text and comprise an equal part of this work as the report itself.

KAPITLEN

SKOGS- FORMANDE

- : s 6. En tredje dröm
- : s 6. Staying with the trouble
- : s 9. Tillvägagångssätt
- : s 10. Kapitlen
- : s 10. Samtal som metod
- : s 12. Skogssamtalen

VAD ÄR SKOG

- : s 16. Farhult, Skåne
- : s 18. Vad är en skog, idag
- : s 20. Produktionsskogen
- : s 24. Rummet som skogen också är
- : s 26. En kär distansrelation
- : s 29. Äkta vara?

MIN SKOG, VEMS SKOG

- : s 30. Tumba skog, Sörmland
- : s 32. Rätten till skogen
- : s 33. Vem är skogen till för
- : s 34. Det förskönade, det trasiga och det stora
- : s 36. Troll-, ur-, natur-, gammel-, kultur-...-skog

TIDSPERSPEKTIV

- : s 38. Fridhems skog, Göteborg
- : s 39. Nuet och evigheten
- : s 40. Evighetsträd
- : s 42. Rytm och minne
- : s 42. Lanskapsidentitet och kontinuitet

ATT TA SIG FRAM I SKOGEN

- : s 44. Orsa, Dalarna
- : s 46. Skogsvägarna och fragmenteringen
- : s 48. Eldens väg i skogen
- : s 50. Bilder av död och uppståndelse
- : s 52. Flykten upp i trädskronorna

SPEGELBILDER

- : s 54. Bulltofta, Malmö
- : s 55. Vart vi än vänder oss möts vi av oss själva
- : s 57. Naturen och vi
- : s 57. Upplösning av gränserna
- : s 59. Att spegla sig
- : s 60. Träd i staden
- : s 62. Förskjutning av referenspunkten

SAMLÄS OCH GÅ VIDARE

- : s 64. Bilderna och skogsformandet
- : s 68. Att förhålla sig till en levande omvärld
- : s 70. En nyfiken praktik
- : s 71. Ett längre nu
- : s 72. Den större bilden
- : s 73. Tillbaka till början, i Farhult

REFERENSER....s 76

SKOGSSAMTALEN

Lyssna på samtalen på bit.ly/skogsform

- 0. SAMTALSSAMLING**
29 minuter. (råmaterial 754 minuter)

En sammanfattning med klipp från skogssamtalen nedan.
- 1. MATTS LINDBLADH**
21 minuter. (råmaterial 79 minuter)

Professor på SLU i Alnarp, forskar i skogshistoria och naturvårdsekologi. Samtal om evighetsträd, omvandling av landskap och snåriga granskogar.
- 2. ANDERS LINDROTH**
23 minuter. (råmaterial 65 minuter)

Professor i naturgeografi på Lunds universitet. Citeras ofta för sin forskning om skogens förmåga att ta upp, eller släppa ut koldioxid. Samtal om forskning, klimat och framtidstro.
- 3. DAVID THURFJELL**
27 minuter. (råmaterial 101 minuter)

Professor i religionshistoria vid Södertörns högskola. Forskar om skogens betydelse för svenskars andlighet. Samtal om skogens existentiella djupdimensioner, barndomsskogar och konsumentkultur.
- 4. HANS EEK**
22 minuter. (råmaterial 74 minuter)

Arkitekt i egen regi. Arbetar just nu med ETC bygg, som med hjälp av crowdfunding bygger klimatpositiva hyreshus i trä. Samtal om ansvar i byggprocessen, om industriell produktion och småskaligt bruk.
- 5. JESPER WEITZ**
32 minuter. (råmaterial 120 minuter)

Journalist, författare, redaktör. Skrev nyligen en pjäs om skog och skogsbruk, och drivs i sitt skapande av relationen mellan människa och natur. Samtal om drömmar, lupinskräck och om att känna sig banal inför ett träd.
- 6. ALESSANDRO RIPELLINO & MALIN BERGMAN**
21 minuter. (råmaterial 83 minuter)

Arkitekter på Ripellino arkitektkontor. Arbetar med projektet Skogen, Sveriges paviljong i Expo 2020 i Dubai. Samtal om skogens rumsliga kvaliteter, tågresor och bilden av Sverige.
- 7. KARIN LÖFGREN**
22 minuter. (råmaterial 56 minuter)

Arkitekt på AIX arkitekter. Var med och startade TränätverkA, som vill öka kunskap om träbyggande bland arkitekter. Samtal om koldioxidmärkning av byggnader och skillnaden mellan skog och skog.
- 8. XAVIER DE MAUPEOU & TORSTEN ANDERSEN**
14 minuter. (råmaterial 55 minuter)

Enhetschef respektive skogsförvaltare på Fastighetskontoreti Göteborg. Driver hyggesfritt skogsbruk på kommunens mark. Samtal ute i skogen, om unga rönnar, planterade skogar och lokal virkesproduktion.
- 9. EVA-LOTTA HULTÉN**
22 minuter. (råmaterial 57 minuter)

Journalist och författare. Är med och driver Plockhugget, som verkar för hyggesfritt skogsbruk utan gifter och gödsling. Samtal om tandlösa märkningar och John Bauers bilders makt.
- 10. INGRID SARLÖV-HERLIN**
23 minuter. (råmaterial 64 minuter)

Landskapsarkitekt och professor i landskapsplanering på SLU, Alnarp. Samtal om skogsbryn, helhetssyn och att återupprätta relationer med en naturlig omgivning.

SKOGSFORMANDE

*Om bilden av skogen som rum eller resurs,
och en jakt på en tredje dröm*

Många drömmer om skogen. Skogen, träden, träet. Skogen kan vara en grön fabrik som till planetens glädje räddar oss ur oljeberoendet med nya, smarta produkter. Träden skördas, nya planteras och regeringen uppmuntrar ett ökat träbyggande (Regeringskansliet, 2019). Att använda trä är bra för vår natur, skriver Svenskt trä (2019b).

Samtidigt säger andra att en ökad avverkning av skog leder till större utsläpp av koldioxid istället för tvärtom (Lindroth, intervju 2019). Det hörs varningsrop för att den biologiska mångfalden hotas med dagens omfattande skogsbruk (Angelstam och Mikusinski, 2001). Och förutom de tusentals djur som lever i skogen delas rummet med svampplockare, joggare, förskoleklasser och vandrare. En bildsökning på "svensk skog" ser annorlunda ut än en bildsökning på "svenskt skogsbruk" – skogen som rum och skogen som resurs ser inte likadana ut. Eller gör de det?

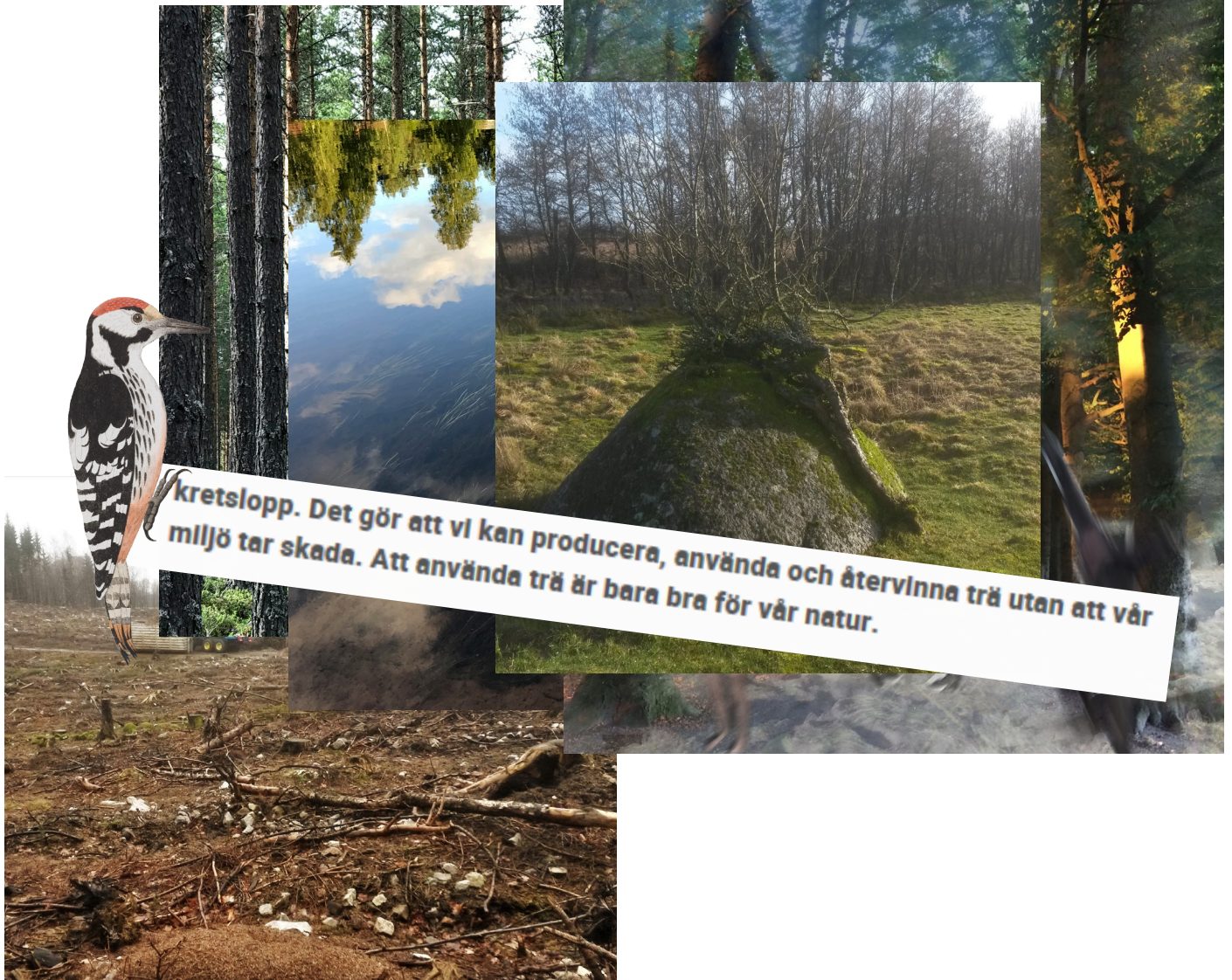
Det här är en arkitekts blick på den svenska skogen som rum, resurs och dröm, i skenet av klimatförändringar och uppfattningen om träbyggande som hållbart. Jag skriver som Despret och Stenger, *think we must* (Haraway, 2016, s 36), och vill stå emot de lockande enkla bilderna och försöka kartlägga några fler lager av de samband som finns att upptäcka mellan mig, skogen, byggandet. I mitt yrke ska jag gestalta rum och platser som i sin tur är beroende av andra rum och platser för att bli till. Produkten kräver sin produktion. I ett samhälle av långa produktionskedjor och hög arbetsdelning är det svårt att säga var ett ansvar börjar och slutar. Att inspireras av skogens rumsliga kvaliteter utan att veta något om

dess tillstånd verkar också tanklöst, och om vi mår bra av trä ska vi kanske fundera på vår relation med träden. Jag vill belysa bandet mellan en närvarande plats och de frånvarande miljöer som bygger den – genom att undersöka bilder av skogen och de faktiska skogarna

Hur formar bilder av skogen de faktiska skogarna, och tvärtom? I marginalen söker jag ett konstruktivt, fylligt förhållningssätt till skogen och andra livsmiljöer bakom byggandets kulisser.

EN TREDJE DRÖM

Kerstin Ekman skriver i sin essäsamling *Herrarna i skogen* en slags skogens kulturhistoria. Hon menar att människan genom tiderna tyckts hysa två drömmar om skogen: att besegra den, eller att återfå den (2007, s 45). Två storslagna, onyanserade och förmodligen omöjliga drömmar. Den första en civilisationens seger över naturen, en människans triumf gentemot sin omvärld. Den andra en sorgesång om något förlorat, en önskan bort från det mänskliga samhället och nostalgisk längtan till det som (kanske) en gång var. Jag drömmer om en tredje dröm. En dröm där både människa och skog får plats, som inte är bunden till en förlorad tid eller avlägsen framtid utan är ett pågående, ett dynamiskt skeende och inte ett statiskt tillstånd. En dröm som inte är att besegra eller återfå det förlorade, utan att istället *bli tillsammans*. Den drömmen vill jag utforska i en undersökning av människan och skogen, där bilderna av skogen inte behöver vara stilla, utan i ett pågående skogsformande.

kretslopp. Det gör att vi kan producera, använda och återvinna trä utan att vår miljö tar skada. Att använda trä är bara bra för vår natur.

Hållbarhet

Av alla byggnadsmaterial intar trä en särställning. Det är ett förnybart och ekologiskt, miljövänligt och klimatsmart material

Den gröna fabriken

Man kan säga att en växande skog är som en grön fabrik där det är energi från solen som är bränslet i den process som kallas fotosyntesen

Bygg klimatsmart

Med moderna byggmetoder i trä kan vi uppnå en minimerad klimatpåverkan samtidigt som byggnaderna klarar dagens krav på minskad

*Skärmdump från Svenskt träns hemsida. Hämtad: 20190423.
<https://www.svensktra.se/om-tra/fran-skog-till-bygge/>*

STAYING WITH THE TROUBLE

Ett svårfångat ord som återkommer i samtal, funderingar och diskussioner om skog och människa är *natur*. Det är ett skenbart enkelt begrepp som kräver en del intellektuella kullerbyttor och ställningstaganden – var börjar och slutar naturen, är vi människor skilda ifrån den eller är vi del av den, kan vi verkligen prata om någonting som natur fri från påverkan av samhälle/människa/kultur? Den amerikanska vetenskapsteoretikern Donna Haraway utforskar i sin bok *Staying with the trouble – Making kin in the Chthulucene* (2016) nya sätt att återskapa människans relation till sin levande omvärld. Hon erbjuder ett synsätt bortom uppdelningen av människa och natur, och har inspirerat och stimulerat mitt arbete med skogen.

Titeln avslöjar en del om innehållet. *Staying with the trouble* är ett svar på frågan om planetens tillstånd och vår roll i det hela. Haraway tycker sig se två responser till det akuta tillstånd planeten idag kan sägas befinna sig i med utdöende arter, smältande glaciärer, mikroplaster i vattendrag och andra katastrofer pådrivna av människan. Den ena är tilltron till människans innovationsförmåga som med nya, smarta lösningar kommer rädda oss och planeten ur krisen. Den andra är att kapitulera då allt redan gått för långt och ingen förändring kan ske tillräckligt fort för att rädda oss. Bokens svar handlar om att se och erkänna den katastrofernas tid vi lever i, se den skadade planeten, men utan att ge upp. Jorden kommer fortsätta existera och vi också. Nyckeln till att leva tillsammans på denna skadade planet ligger i ordet tillsammans.

Nästa del i titeln, *making kin*, ger en vink om detta. Genom att lämna uppdelningen av människa och natur – och istället för att se vår särskildhet börjar se allas våra likheter – så kan vi skapa allianser med andra arter. Med släktskap över artgränserna kan vi se oss som ansvariga för varandra och öka vi möjligheterna för oss alla att överleva, beroende av varandra som vi redan är.

Haraway vill sudda ut gränsdragningar. Allt liv, alla processer på jorden sker i samskapande. Förändring sker aldrig inom ett eget, självreglerande system och inte ens vi själva består bara av oss själva. Detta synsätt blir ett slags tentakulärt tänkande som genomsyrar hennes arbete. Hon låter *string figures*, en lek där figurer skapas med snöre mellan ens fingrar och sedan lämnas fram och tillbaka mellan olika händer, bli en bild för ett samskapande och berättande. Hon samlar under förkortningen SF flera begrepp som *string figures*, *science fact* och *speculative feminism* som en metod att tänka och berätta. Det är en praktik och process som innebär ett spårande av händelser och samband, där sambanden skapar mönster, som i sin tur kan skickas fram och tillbaka och utvecklas. Det är en bild av kunskap och vetenskap, som någonting pågående, i ständig förändring och rörelse. Någonting vi skapar tillsammans.

Praktiken grundar sig på tvärvetenskap och nyfikenhet, att våga sig på att komplicera bilden istället för att förenkla. Följa trådar långa vägar. Haraways tankegångar kommer igen på många håll i arbetet.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Detta är en konstnärlig, subjektiv undersökning som började med öppet slut. Det innebär ett utforskande som kan ta nya riktningar under arbetets gång och där produkten av undersökningen inte är känd från början. Ett försök att vara öppen för överraskningar.

Undersökningen görs på bred front med nyfikenhet som drivkraft. Centralt är ett knippe samtal mellan mig och personer för vilka skogen har olika betydelse, samt egna skogsbesök.

Nu läser du den visuella delen som är en samling av den kunskap jag tagit till mig och de tankar det har väckt. En andra minst lika viktig del är den du kan lyssna på. Där kan du höra andra röster om skogen, utdrag ur de skogliga samtal jag har fört under våren. Lyssna kan du göra via adressen:

bit.ly/skogsform

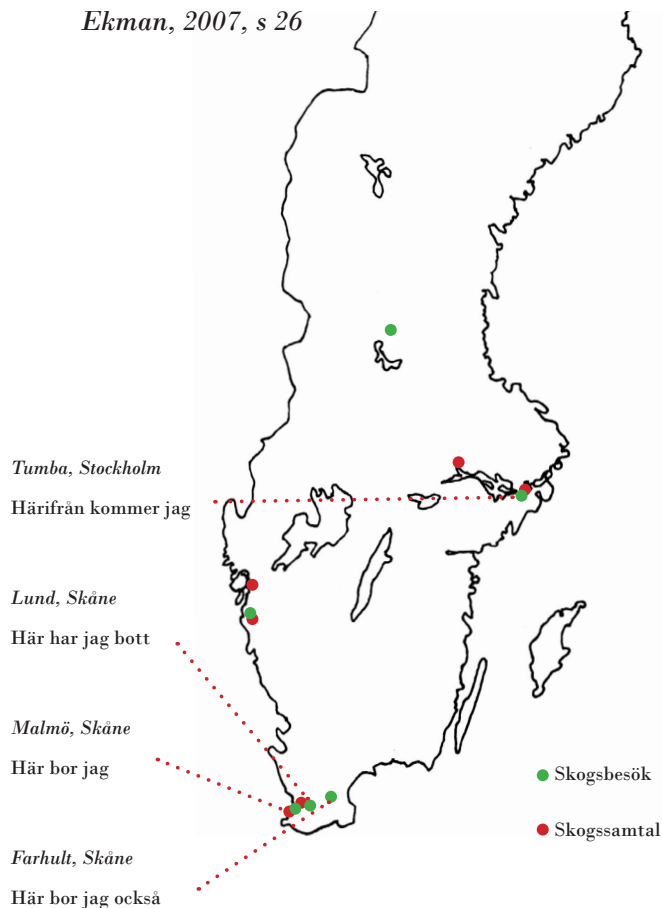
Förutom samtalen har arbetet fått näring av essäer, journalistik, facklitteratur, radioprogram, egna skogsbesök, kartor, idéhistoriska samtal med mera.

Både mina skogsbesök och samtalen om skogen har skett i södra Sverige – kring Malmö, Göteborg och Stockholm. Ett område i Dalarna figurerar visserligen, genom minnen från tidigare besök. Det kan tyckas märkligt att i en undersökning av skogen inte ta sig till de norra delarna av landet, där skogarna dominerar som mest. Längre bort från urbana centrum. Samtidigt är det just bilder av skogen, föreställningar, fantasier, relationer, som undersöks. Skogen på avstånd lika mycket som skogen på nära håll. En blick på skogen från betongen, som en vän sade det, och en blick på den planterade ungsbogen runt knuten.

kronor och blomriktedom har att berätta om: ett vackert liv i en vacker skog.

Furstliga jägare, gudar ur de gamla grekiska sagorna, vildmän och kungar hade länge uppträtt på tjocka vävda tapeter som stormännen förde med sig på flyttningarna mellan sina borgar. De hängdes upp i stensalarna, ibland med ett mellanrum mot muren så att det fanns plats för en eller annan Polonius. Men det fanns, när renässansen började, verkstäder som hade specialiserat sig på skogens grönska, utan mänskliga eller gudalika varelser. Där skyttade kanske fåglar mellan de tunga lövmassorna med sina intrikata skuggningar och färgskiftningar. Det var en grön värld utan synlig gräns, en allt överskuggande lövrikedom som väverier sådana som det i Oudenaarde framställde. Denna *verdure* tycktes vara sig själv nog som motiv. Att sitta inne i en stenborg omgiven av denna gröna skogsvärld måste ha varit att flytta in i ett kollektivt minne och återskapa en tid då världen var skog.

Ekman, 2007, s 26

KAPITLEN – ORD OCH BILDER

I texten varvas mina skogsbilder och skogsupplevelser med en blygsam kartläggning av den svenska skogen idag. Det platsspecifika exemplet tillsammans med en större bild, mina subjektiva uppfattningar och andras fakta och forskning.

Tillsammans med orden i texten förekommer många bilder, både foton, teckningar och kollage. Bilder som saknar referens är mina egna. Dessa bilder har också varit en viktig del i undersökningen, där illustrationen inte bara stöder texten utan också är ett sätt att utforska det egna seendet. Kollagen har gjorts intuitivt och snabbt för att kasta om ordningen bland bilder och ord om skog. Där har jag klippt i egna anteckningar, tidskrifter om skogsbruk och naturskydd, annonser, litteratur med mera. Även om bild och text förhåller sig till samma tema förmedlar de olika saker, en bild kan både tala mer rakt till en betraktare och ha större utrymme för tolkningar och association.

Kapitlen har av nödvändighet en kronologi i denna text, men kan egentligen läsas som en bukett med texter utan inbördes ordning. Frågan om samspelet mellan skogsbilder och verklig skog löper som en slingrig och ibland svårfångad stig genom kapitlen.

I det första kapitlet försöker jag reda ut vad vi menar med skog, och hur den svenska skogen ser ut idag. Ramen för berättandet är de unga granskogarna i Farhult, Skåne och tiden spänner över våren.

I nästa kapitel går jag tillbaka till min barndoms skog, i Tumba, Sörmland, för att förklara den bild av skogen som jag själv bär på. Här diskuteras också rätten till skogen och vilka namn skogen kan få.

I det tredje kapitlet behandlas skogens tidsaspekter som rytm, ålder och det eviga. Det knyter an till ett besök i Fridhems skog i Göteborg, i mars.

I det fjärde kapitlet gör jag en tidsresa till Orsa, Dalarna, för att reflektera över att färdas genom skogen – på marken, i marken och i träden.

I det femte kapitlet besöker jag Bulltofta i Malmö under tidig vår, det närmaste skog jag kunde komma i min stad, tänkte jag. Det leder till tankar kring naturligt och artificiellt, flykten från civilisationen och att spegla sig i sin levande omgivning.

Det sista kapitlet är platslöst och letar sig framåt. Här samlas trådarna i reflektioner om glapp mellan bilden och skogen, samt deras makt över varandra. Det leder vidare till frågor om möjliga vägar mot andra bilder eller andra skogar.

Ellen: I texten dyker citat från samtalen upp på sina håll, skrivna i fet och kursiverad stil som detta exempel visar. Alla citat i denna form är från samtalen. Jag skriver ut förnamnet på talaren som referens, och hänvisar till beskrivningen av samtalen som finns under rubriken Skogssamtalen.

SAMTAL SOM METOD

Skogen är inte mitt område som arkitekt, ändå ger jag mig in på att ägna mitt examensarbete åt denna mångbottnade plats, ekosystem, dröm, industri. För att fånga tankegångar från olika fält och erfarenheter har jag träffat en rad personer för att samtala om skogen. Jag kallar det samtal snarae än intervju för

att betona utbytet mellan två parter – jag har velat diskutera teman snarare än att ställa direkta frågor. Att som läsare av detta också lyssna på samtalen som påverkat och triggat tankegångarna i arbetet ger texten mer substans. Samtalen har varit viktiga för att hålla flera tankar i huvudet, försöka balansera perspektiv.

Denna undersökning befinner sig i en skärningspunkt mellan det personliga/subjektiva å ena sidan, och det professionella/”objektiva” å andra sidan. I ett samtal kombineras de två aspekterna – det är ett pågående nu med en spontanitet som inte finns i skreven text. Fakta och forskning kan lyftas fram och förklaras, men de kommer med sin högst närvarande avsändare vilket kan ge en mer öppen förmedling av kunskap.

Haraway skriver om *the carrier bag*, vikten av att belysa på vilket sätt någonting förmedlas. För att sagan ska sluta gott räcker det inte med en hjälte och en magisk dryck – drycken måste också bäras i någonting för att kunna hjälpa hjälten att rädda situationen (Haraway, 2016, s 118). Drycken dyker inte upp ur intet, fanns det en väska? I mitt fall blir mina motparter i samtalen bärare av den kunskap och de tankar jag tar till mig, och mina ord och bilder blir bäraren som lämnar över till dig.

På samma sätt är min närvaro och påverkan på samtalet och informationsutbytet tydlig. Jag väljer vad jag frågar och även då vad vi inte pratar om. Vi målar tillsammans fylliga fragment av en större bild.

Haraway beskriver vad hon kallar “a curious practice”, en nyfiken praktik. Nyfikenheten och viljan att förstå andra perspektiv som nyckel till att skapa nytt, tänka nytt (Haraway, 2016, s 127). Här syftar

Haraway mycket på att med fantasi låta sinnet gästa andra sammanhang och perspektiv än det mänskliga. Jag applicerar också det på samtalet som metod. I samtalet är det inte lika enkelt för mig som mottagare av kunskap att missuppfatta, avfärda eller vinkla det jag tar till mig som ifall jag läser en text där bäraren av orden är okänd. Här kan jag ställa följdfrågor, och jag är förhoppningsvis mer benägen att vilja förstå min motpart när vi är öga mot öga.

För att fånga mer än bara orden presenteras samtalen som ljud. Samtalen är nedkortade och redigerade, jag har valt ut vad jag fann mest intressant. Det inspelade materialet från varje samtal spänner mellan en och två timmar medan de redigerade samtalen rör sig mellan fjorton och trettiofyra minuter. Detta formande av samtalen gör min roll i dem än större, även om ambitionen har varit att göra samtalen i sin helhet rättvisa utan att förvränga.

Positionen jag har tagit som den nyfikna generalisten bland många experter kan också spegla en bild av arkitektrollen. Arkitekten har till uppgift att navigera bland synpunkter från en mängd experter och ta hänsyn till så många som möjligt av deras önskemål. För att utöva vårt yrke behöver vi söka utanför vår sfär.

I urvalet av samtalspartners har mina teman och uppslag varit ledande. Här nedan följer en presentation av de personer jag samtalat med, med förklaring om hur jag valde just dem. Listan hade kunnat bli hur lång som helst, det är ingen färdig samling perspektiv och komplett bild jag slutat med – målet var snarare att skrapa på ytan inom ramarna för undersökningens tid.

SKOGSSAMTALEN

Matts Lindblad, professor i skogsekologi och forskare inom skogshistoria på SLU i Alnarp kontaktade jag för att skogshistoria verkade som en bra ingång för att förstå den svenska skogen idag och genom tiderna. Att skogshistorian är en tvärvetenskaplig disciplin, där både ekologi och mänsklig verksamhet undersöks, bedömde jag också som positivt. Det blev ett samtal om evighetsträd, omvandling av landskap och snåriga granskogar.

Anders Lindroth, professor i naturgeografi på Lunds universitet dök upp i flera sammanhang under mina skogliga studier. En stor del av hans forskning har rört flöden av koldioxid och vatten relaterat till skogsmark, och hans rapporter om skogens roll som kolsänka samt skogsbrukets inverkan på denna citeras ofta. Skogens förmåga att fånga upp koldioxid är grunden för dess rykte som klimathjälte, och därför ville jag förstå det sambandet bättre. Ett samtal om skogens förmåga att ta upp eller släppa ut koldioxid, om forskning och framtidstro.

David Thurfjell, professor i religionshistoria vid Södertörns högskola, undersöker bland annat andlighet i det "postkristna Sverige". Hans forskning visar att även om svenskar sticker ut internationellt med sitt blygsamma intresse för religion, så är vi inte en mindre andlig befolkning. En plats som tycks särskilt viktig för de icke-religiösa svenskarnas existentiella djupupplevelser är naturen, och mer specifikt ofta skogen. En intressant grund för att diskutera föreställningar om skogen. Här pratar vi om skogens existentiella djupdimensioner, barndomsskogar och konsumentkultur.

Hans Eek, arkitekt och passivhusutvecklare, ligger tillsammans med Johan Ehrenberg bakom ETC bygg som finansierat genom crowdfunding bygger klimatpositiva hyreshus utan krav på avkastning. Husen byggs i trä och har höga ambitioner vad gäller hållbarhetens klassiska tre ben: det sociala, ekologiska och ekonomiska. Med Hans ville jag diskutera arkitektens roll, ansvar och etik i byggprocess och produktionskedja. Här kan du höra om inflytande i byggprocessen, om giftfria material och om industriell produktion och småskaligt bruk.

Jesper Weithz, journalist, författare och grafisk formgivare, har relationen mellan människa och natur som en viktig motor i sitt skapande. Hans filosofiska och politiska verk om klimat, natur och civilisation samt den pjäs han skrivit om skog och skogsbruk väckte nyfikenhet för att prata om människan och skogen, eller naturen. Vi samtalar om relationen människa-natur, lupinskräck och om att känna sig banal inför ett träd.

Alessandro Ripellino och Malin Bergman, arkitekter, arbetar med det vinnande förslaget för den svenska paviljongen till Expo 2020 i Dubai. Paviljongen har namnet Skogen och ska både till form och koncept minna om dessa trädrum och ekosystem. Detta samtal kretsar kring skogliga, rumsliga kvaliteter, metaforer och en svensk identitet.

Karin Löfgren, arkitekt, är med och driver TränätverkA som vill öka kunskapen om träbyggande bland arkitekter. Här kan kopplingen mellan trä och skog diskuteras ur ett arkitektperspektiv. Här figurerar kunskapspridning om träbyggnad och skillnaden mellan skog och skog.

Xavier de Maupeou och Torsten Andersen, skogsförvaltare, arbetar på Fastighetskontoret på Göteborgs stad. Staden har drivit igenom en skogspolicy som innebär att de brukar sina skogar hyggesfritt, med naturvärden och sociala värden som högsta prioritet för skogen. En möjlighet att komma ut och titta på en skog i omställningen från trakthyggesbruk till kontinuerligt bruk. Ett samtal ute i skogen, om unga rönnar, planterade skogar och lokal virkesproduktion.

Eva-Lotta Hultén, journalist, har skrivit om skogsbruk och John Bauers trollskog, samt varit med och startat Plockhugget som vill göra det svenska skogsbruket hyggesfritt. De erbjuder kurser, rådgivning och så småningom virkesförmedling av hyggesfritt trä. Helhetssyn inom skogsbruk och etisk användning av resurser är teman att prata om. Här berörs ämnen som hyggesfritt bruk, tandlösa märkningar och John Bauers bilders makt.

Ingrid Sarlöv-Herlin, professor i landskapsarkitektur och prefekt på SLU i Alnarp, arbetar tvärvetenskapligt med att balansera ekologiska aspekter med social och kulturell förståelse av landskapet. Hon berör frågor som landskapsidentitet, relationer mellan människa-plats-landskap, naturreservat, mångbruk samt skogsbyn – många infallsvinklar som tangerar mina frågor. Av Ingrid fick jag höra om skogsbyn, helhetssyn och att återupprätta relationer med en naturlig omgivning.

Ljungskile, mars 2019.

Eva-Lotta Hultén, journalist + Plockhugget

Göteborg, mars 2019.

Xavier de Maupeou och
Torsten Andersen, skogsförvaltare

Lund, februari 2019.

Anders Lindroth, naturgeograf

Alnarp, februari 2019.

Matts Lindbladh, skogshistoriker

Alnarp, april 2019.

Ingrid Sarlöv-Herlin, landskapsarkitekt

Västerås, mars 2019.

Hans Eek, arkitekt

Stockholm, mars 2019.

David Thurffjell, religionshistoriker

Jesper Weithz, författare mm.

Alessandro Ripellino och
Malin Bergman, arkitekter

Karin Löfgren, arkitekt + tränätverka

UTRED | Hur som helst. Jag som arkitekt. Skogen som rum.

→ p. MK
öka vol
önske
hovenser

AM

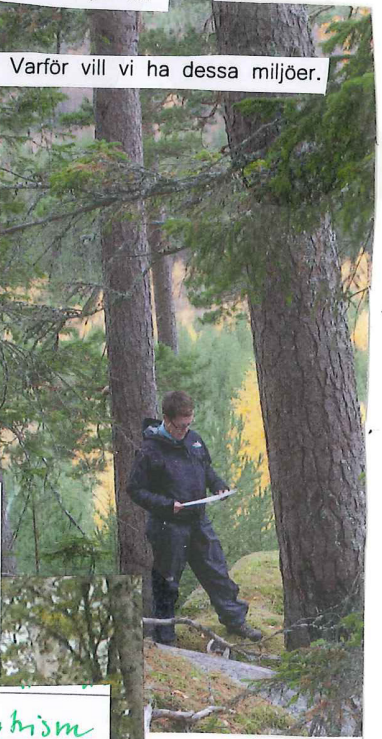
ulturrevolution
in in Peaks.
(Salvino)

Värdet av det. Vad är nu skönhet. Vad kan vi vinna på att

tala om skönhet... Varför vill vi ha dessa miljöer.

Nu lärdes den borgerliga smaken ut.
Att ordna det nätt och trevligt kring huset och samtidigt dyrka det vilda i form av utsikter är fortfarande två viktiga element i vår naturkänsla. Alla sommarstugeområden uttrycker den paradoxen. Inte långt ifrån våra marker i Roslagen har stadsbor i sin längtan efter naturligt liv köpt tomter och förvandlat dem till små pryddliga villastadsändar. Tageres och bergenia

gen har en viktig roll för
atet på jorden. Men då måste
ruka skogarna med sikte
ög virkesproduktion,
ämpa avskogning och undvika
vverka naturskogar med låg
äxt och höga kolförråd.

→ Utifrån antropocentrism

Problem att naturskyddarna är biologer...?

Jag ställde inte så brännande frågor, direkt. God stämning och så vidare.

VAD ÄR SKOG

Skarpa gränser mellan hage och skog, ett borttappat skogsbryn.

Farhult, Skåne

I åtta år har jag bott i södra Skåne, först Lund och sedan Malmö. Här är inte bara havet platt utan också land. Omgiven av fält och långsträckta vidder har skogen blivit en saknad kompanjon. Jag har tagit mig till Dalby, Torup, Kullahalvön men det har varit undantag, utflykter från vardagslivet på anlagda spänger och grusade stigar.

Nu har jag fått mig ett andra hem två mil utanför Hörby med skog runt knuten. Den är inte min skog, så som jag har lärt mig att skogen är: stenig och krokig, gammal och oförutsägbar. Den här skogen är planterad och ung, istället för stigar går jag på breda skogsvägar med makadam. Jag kan passera ett område gran, följt av bok, gran igen, lite snårig björk och så granen. Här och var några större ekar som bryter av. Områdena signalerar ingen tidlöshet utan går att rangordna efter sin ålder – en ung, tät granskog; en stenig och uppkörd

mark med späda, gröna plantor bland ris och kvistar; äldre granstammar med grenarna högt däruppe och en matta av mossor eller gräs. Ett nyblivet hygge där topografin är blottlagd efter att ha varit skydd av skogen under en mansålder.

Kanske har dessa skogar klarare arkitektoniska egenskaper. De är tuktade och planerade. De olika skogsrummen har skarpa gränser sinsemellan, det är tydligt var ett rum slutar och nästa tar vid.

Det är en miljö av utbytbarhet – träden är rationellt planterade, trädslagen är skilda från varandra, skogsmaskiner kommer och går, bestånden avverkas och planteras. Skog som tas bort och växer upp på nytt. Är detta också skog?

Gran, bok, gran, sektionsskiss av kullen ett stenkast från huset i Farhult. Sveaskog äger marken och träden. Granpartiet till vänster avverkades den 13 maj, rummen ser annorlunda ut idag.

Betesmark utanför tomten. Några enstaka träd finns i hagarna, en slänt med bokar, och längre bort planterad skog av framförallt gran.

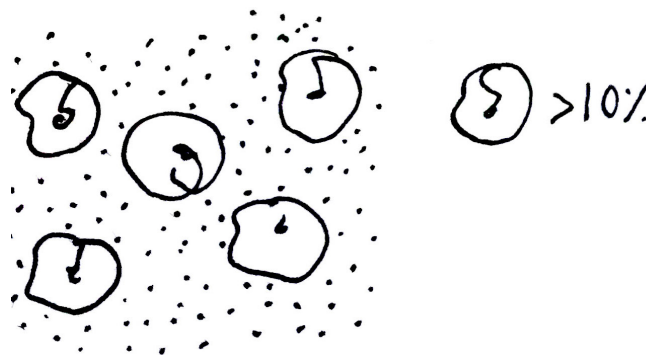
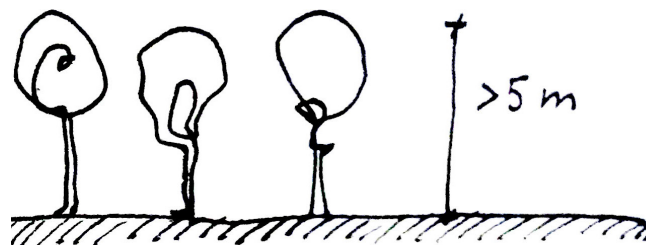
VAD ÄR EN SKOG, IDAG

Vi börjar med ordet. Ordet skog är germanskt och hade från början betydelsen av någonting som sticker fram. När ordet kom till var skogen ett undantag, någonting som sköt in i de mänskliga samhällena – Germanien täcktes inte av enorma skogar längre (Ekman, 2007, s 396). Förklaringarna och bilderna som idag berättar vad skog är skiljer sig åt, men gemensamt är att det är träden som definierar. Nationalencyklopedin förklarar att en skog är ”ett större område där det växer träd” (Nationalencyklopedin, 2019).

För statistiken, vetenskapen, politiken är det snarare begreppet *skogsmark* som används – skogen förankrad i marken, situerad. Den svenska skogsvårdslagen beskriver skogsmark som den mark där träden är minst fem meter höga och deras kronor täcker minst en tiondel av markytan. Här inkluderas även den mark som har förutsättningar att uppfylla detta utan större insatser, så att ytor med ung, växande skog får vara med i leken (SLU, 2016).

Kerstin Ekman menar istället att provet är att lägga sig på marken, om trädkronorna bildar en ring ovanför dig är du i en skog, något ett hygge inte ger (Ekman, 2007, s 509).

Drygt två tredjedelar av Sverige täcks av skog, enligt skogsvårdslagens definition. Det vanligaste trädet är gran, följt av tall, som tillsammans står för nära 80% av skogen. Därefter kommer björk som det vanligaste lövträdet (Svenskt trä, 2019c). Detta är förstås en ögonblicksbild – landskapet förändras, ingenting är statiskt.

I skogsmarken ska trädens kronor täcka mer än 10% av ytan, och träden ska vara högre än fem meter.

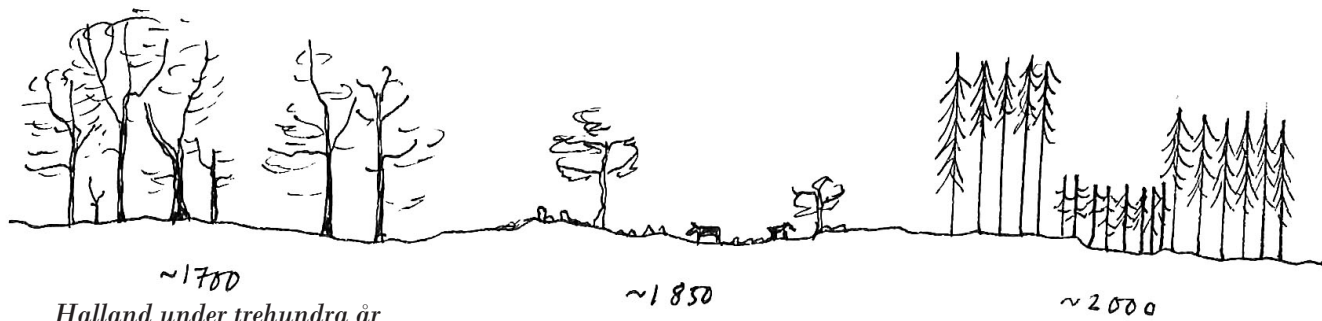
Gran och tall står för ungefär 80% av den svenska skogen.

Vanligaste lövträd är björk, ca 12 %. Och så några procent för övriga lövträd som exempelvis bok och ek.

Barrskogen i Sverige består av två arter, tall och gran. Vi har inte fullt fyrtio olika träddarter. Man kan jämföra med Japan som på en mindre yta har hundrasjuttio arter av vilda träd. I Sverige finns två arter av ek, i Mexiko tvåhundrafemtio.

Under min tidiga skolgång verkade lärarna fixerade vid istiden och vid

Ekman, 2007, s 412.

Om vi tar de stora, geologiska perspektiven så har landskapet omformats fullständigt under tidens gång, men förändringarna under de senaste seklen har varit exceptionellt snabba och drastiska – med människan som omdanare (Lindbladh, intervju 2019).

Matts: *Och det är ju ett långt perspektiv ur en människas synpunkt men inte så långt om man tänker sig ett träd, och inte alls så långt om man tänker sig de processerna som äger rum i skogen, som oftast sker över århundraden eller årtusenden.*

Runt mänskliga samhällen har skogens träd använts för att bygga hus eller elda med, skogsmark har bränts för att odlas upp och djur har betat av grenar och buskar. Så länge skogsbruket var lokalt hängde dess påverkan på landskapet samman med var det var tätt befolkat. I landets södra delar har skogen alltså varit brukad längre än i de norra (Sandström et al, 2015). Idag är skogen yngst i södra Sverige, och här är barrets dominans över lövet ny – skogen är tillbaka som nyckelspelare i landskapsbilden, och har återkommit i ny skepnad. Där vi kan se täta granskogar i Halland, Småland, Skåne hade vi för något sekel sedan istället sett hagmarker med lövträd eller enar. Under trehundra år har Halland gått från att vara ett halvöppet landskap med bokskog, till att bli ljunghed med betande djur och enstaka träd, för att idag vara landskapet med störst andel gran på sin mark (Lindbladh, intervju 2019).

Matts: *Så granen är liksom på väg att ta över fullständigt. Vilket är en katastrof ur många aspekter, inte minst när vi pratar om rum och liksom, ljus, och lite mer diversa skogar så är ju det en tråkig utveckling.*

Precis som i Halland är landskapet i Farhult något helt annat idag än för hundra år sedan, eller tre hundra år. Skogen är ung och planterad på mark som tidigare varit åker eller betats av djur, uppdelad av stenmurar som berättar om ett annat landskap, De ekar som går att finna här och var i skuggan av de många granarna växte förmodligen upp med helt andra vyer.

PRODUKTIONSSKOGEN

I höstas byggde vi ett förråd på tomten i Farhult. Grävde gropar, gjöt plintar, skaffade regler och panel i granvirke, lade på ett plåttak, satte in gamla fönster och en dörr som suttit på ett radhus i Sjöbotrakten. I relationen mellan produkt och produktion tänkte jag att det kunde vara intressant att kartlägga förrådets ursprung i efterhand. Fönstren och dörrarna gick att spåra. Plåten, spiken, skruven, betongen skulle kräva en djupare undersökning. Virket var stämplat Södra, och jag kontaktade Södra skogsägarna med frågan om det finns något sätt att se på sitt nyköpta virke vilken skog den kommer ifrån. Södra skogsägarna köper in mycket virke, möjlighet att spåra ingår inte i

45% av virket går till sågverken, 45% till massaindustrin och 10% till brännved etc.

rutinerna. Jag får gissa att skogen som träet kommer ifrån ser ut som produktionsskogarna gör mest.

I princip all skog i Sverige, med undantag för områden i norr nära fjällen, är produktionsskog som planteras och skördas av människan. Ungefär hälften av skogen ägs av några stora skogsbolag och den andra hälften av 330 000 privatpersoner. Det vanligaste sättet att bruka skogen idag kallas rotationsskogsbruk eller trakthyggesbruk av dem som utövar det, ibland kalhyggesbruk av andra. Trakthyggesbruket innebär att alla träd på en viss yta är lika gamla – träden avverkas vid samma tidpunkt, marken bereds och vänds, och en ny generation träd planteras för att 60-120 år senare avverkas. Så börjar det om igen (Svenskt trä, 2019c). Sedan början av 1980-talet har nästan en tredjedel av skogarna totalavverkats (Nilsson, Cory, 2017, s 79).

Ofta består dessa planterade skogar av ett enda trädslag, även om det idag rör sig mot att fler avvikande arter lämnas eller planteras – om inte som en odling med flera olika sorters träd så som stöd för den dominerande arten (Lindbladh, intervju 2019).

Av den skog som avverkas går ungefär 45 % till massaindustrin, 45 % till sågverken och 10 % till brännved och stolpar. Ungefär en tredjedel av det timmer som sågverken får in går i sin tur också vidare till massaindustrin – så i slutändan är det ungefär en tredjedel av den totala volymen stockar som blir sågade varor. Sverige var 2015 världens tredje största exportör av papper, pappersmassa och sågvirke (Svenskt trä, 2019c).

Anders: Det är alltså en förvånansvärt liten andel som går till långlivade produkter, av det vi avverkar. Och det är något som man definitivt skulle förändra om man skulle också förändra på det här med skogsbruket. Alltså att man, i ett kontinuitetsskogsbruk, du går ju bara in och avverkar de stora stammarna.

Karin: Problemet är det att just nu så är det extremt mycket vinst i att exportera plank, att exportera trä, jämfört med att i Sverige använda det att bygga med istället.

Industrin vill öka takten för avverkning i skogen för att bland annat kunna leverera mer biobränsle till en grön ekonomi. Skogen växer bra, virkesförrådet är stort och genom att avverka träd som redan gjort sin uppgift att plocka upp koldioxid från luften, argumenteras det, kan nya plantor ta över och mer effektivt fortsätta att binda växthusgasen (Skogsindustrierna, 2019).

Samtidigt är en stor del av landets produktionsskogar unga och inte "avverkningsmogna" än. Skogsstyrelsens framtidsanalyser pekar på att avverkningsåldern förmodligen kommer att sjunka, vilket påverkar många arter vars liv hänger på äldre träd liksom förstås människors upplevelser av skogarna (Sahlin, 2018, s 25). Trycket ökar på de gamla skogarna, och skogar som tidigare inte varit indragna i det storskaliga skogsbruket blir mer attraktiva. Detta gäller till exempel fjällnära skogar, som länge ansågs både svårtillgängliga och dessutom svåra att återplantera – i karga förhållanden växer det inte fram skog snabbt. Sedan 1970-talet så har fler och fler

hyggen gjorts i skogarna längs fjällkedjan, och det fortsätter än (Sahlin, 2018, s 40).

Sambandet mellan koldioxid, utsläpp och klimat är också komplext. Medan en växande skog är en kolsänka som absorberar koldioxid, så gör kalhyggen det motsatta. En yta som avverkats släpper ut koldioxid under många år. Att öka takten och avverka mer skog är inte nödvändigtvis att "rädda klimatet" (Lindroth, intervju 2019).

Anders: Och då måste man ju tänka om vi nu sätter igång och avverkar mer, ja då kommer vi stå där med mycket mer kalhyggen, många fler kalhyggen under åtminstone ja tio femton år framåt och vad händer då? Jo då ökar vi ju utsläppen ännu mer och vi bryter inte den här kurvan.

Hur skogen ska hjälpa vårt samhälle att klara klimatkrisen är alltså inte alla överens om.

Anders: Så att jag tror väldigt mycket på det att ett kontinuerligt skogsbruk skulle kunna ha ett bättre kolupptag över tiden än det här rotationsskogsbruket. Men det finns ju förespråkare som säger tvärtom också.

Resursskogen är inte helt enkel att förstå sig på, det gröna får fler nyanser på nära håll. Avverka mer, säger vissa. Avverka annorlunda, säger andra.

Matts: Ett hot är att skogen växer så in i spisen nu för tiden, i och med att vi har förädlat material som växer mycket snabbare /.../ Så det blir mer och mer stammar som växer mer och mer så det blir mörkare och mörkare, och det ser vi effekter av att fältskiktet, gräs och lingon och blåbär och så, håller på att minska. Så risken är att vi går mot en mörk framtid.

RUMMET SOM SKOGEN OCKSÅ ÄR

Jag har själv blivit chockerad över hur få “naturliga” skogar som finns i Sverige, att en så pass stor del är planterade. Jag har haft svårt att tro att nästan alla svenska skogar sköts genom trakthyggesbruk med kalavverkning. Vad kommer den förvåningen från? Kanske av att skogen för mig som för en del andra tycks vara en slags naturens arketyp, som jag då förväntar mig vara just “naturlig”. Är min förväntan om att skogen *är* naturen tillräckligt stark, då är det vad jag ser framför mig när jag tittar på kartans stora, gröna områden. Så har jag också med mig många skogsrum i bagaget.

Jag har alltid haft en längtan ut. Men det är inte skogen som har lockat och fått mig att längta mest, det är havet. Havet har varit friheten. Skog, berg, ängar, fält har alla kunnat inge en sorts klaustrofobisk känsla. Havsytan är ett avstamp och ligger som världen för mina fötter. Vid havet, med en horisont, har jag inte känt mig avskuren eller avlägsen – trots att det bokstavligen är strandad jag är där. Rent praktiskt borde havet vara en större barriär än skogsmark. Men den där långa blicken och den stora himlen blir möjligheter och luft att andas.

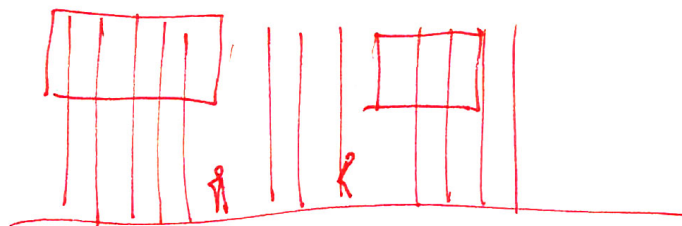
Sedan har någonting hänt på vägen, plötsligt är det skogen jag skriver om. Medan havet kan vara en start, en färd, en evighet är skogen ett rum att vara i.

Eva-Lotta: Det är en miljö som vi tycker om uppenbarligen, högt i tak eller liksom den här känslan av att det finns ett tak, något sorts tak, kanske och så samtidigt de här stora grova stammarna och så sikten.

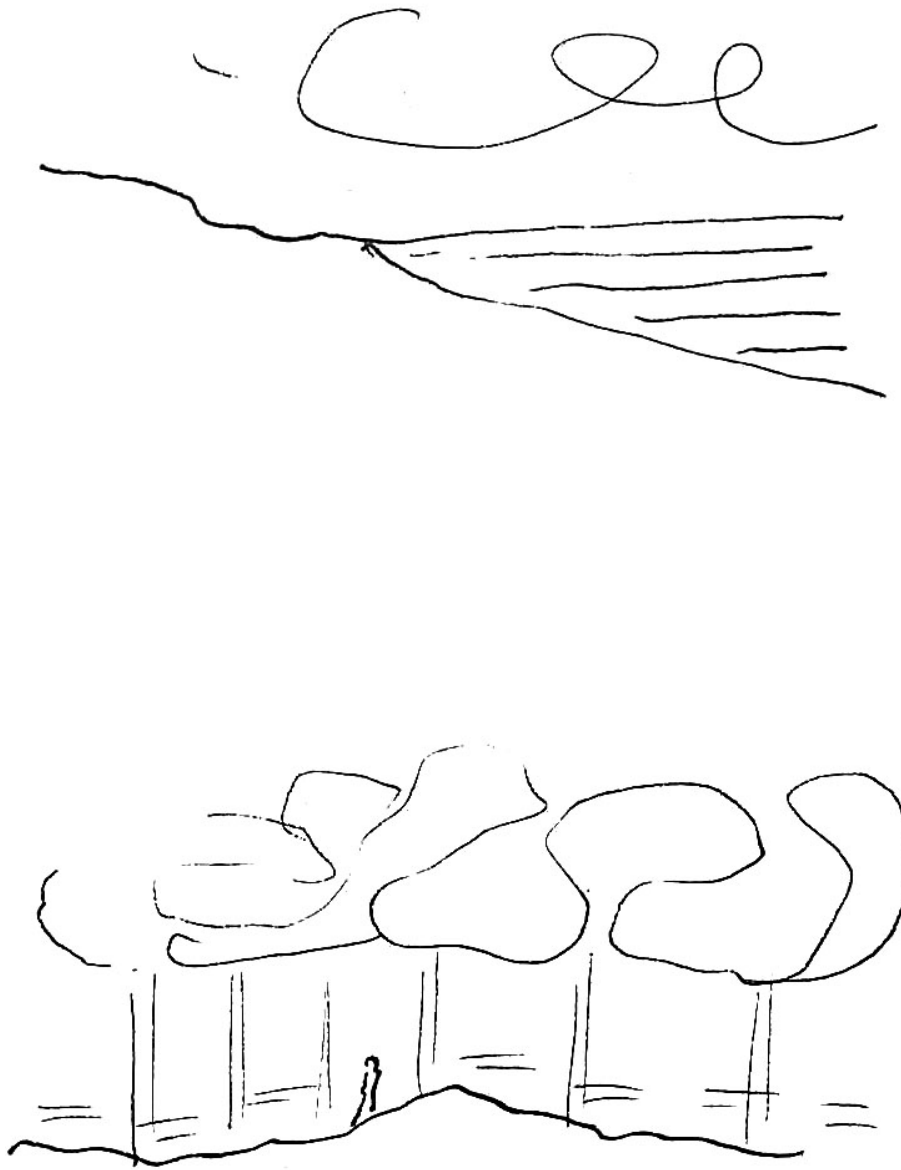
Den är myllrande, påträngande, nära och jag är mer delaktig. Fåglarna kvittrar och varnar om min framfart, kvistar knäcks under fötterna och ser jag inte upp så snavar jag över en rot. Den egna existensen är mer påtaglig och relationen till den levande omgivningen mer direkt. Skogen med slingrande stigar och dold sikt, skalan från mossans lilla blomma till topografins variationer ger andra tankar än havets utblickar och vindar. Många små, krypande rörelser, snarare än vågornas envetna kraft.

Arkitekterna på Ripellino tolkar skogens kvaliteter i sin utformning av den svenska paviljongen. Här nämns vertikaliteten, ljuset, överraskningar som kan dyka upp. Gläntor och trädkojor.

Alessandro: En metafor av samverkande individer som agerar som helhet, ett ekosystem som övervinner hinder tillsammans. Och då, på det sättet träffar rätt också, alltså den berättelse som Sverige vill ge på expo Dubai då.

Ripellino och skogen.

Havets rymd och skogens rum.

EN KÄR DISTANSRELATION

Det rent praktiska fjärmandet från naturen är vad som gör det möjligt att projicera våra idéer, tankar och känslor på den, få den att rymma metaforer. Så resonerar David Thurffjell, som i ett forskningsprojekt undersöker skogens roll i svenskers andlighet. De flesta människor i Sverige idag har inte ett praktiskt, direkt förhållande till skogen. Om skogen inte är någonting vi på ett personligt plan samexisterar med, ett givande och tagande för att tillgodose behov av föda eller värme, så kan den istället bli någonting att betrakta. Samtidigt som den direkta relationen har försvunnit, har industrialisering skett och konsumentkultur byggts upp. Ett betraktande förhållningssätt till "naturen" eller skog eller landskap växer fram och kan liknas vid konsumtion. På samma sätt som vi går och tittar i skyltfönster kan vi gå och titta på skogen. Idag har vi människor relationer till allt möjligt, till skogen och träden och klänningen (Thurffjell, intervju 2019).

David: Det låter ju lite som att här har vi värsta egocentriska narcissistkulturen, och att jag vill säga såhär haha, ni tror att ni tror på naturen men ni är värsta narcissisterna, vilka jävlar. Att jag vill raljera över det. Men det vill jag inte göra för att det är också den egocentriska, individualistiska narcissistkulturen som leder fram till det här anti-antropocentriska.

En hoppfull paradox – att narcissismen ändå kan leda till altruism. Det självupptagna som i all sin viktighet upprättar relationer med omvärlden och kanske då väcker en känsla, koppling, samband till vad som existerar runtomkring.

Ekman skriver att "ju längre bort från de naturliga sammanhangen vi befinner oss, desto mer idealiserar vi dem" (2007, s 496). Det är en annan sida av myntet, hur lätt det är att försköna naturliga sammanhang och processer, vilket också kan hjälpas av idealiserade bilder och ett avlägset betraktande. Både Ekman och Haraway menar att alla existenser är djupt intrasslade i varandras processer och livsvillkor, men varken den ena eller den andra påstår att det alltid är ett vackert beroende. Haraway skriver att "we are at table together" (2016, s 124), vi ska alla äta, vi sitter vid samma dukade bord, vi vinner förmodligen på att samarbeta och dela på maten men några kommer att äta mer, någon kommer att äta upp någon annan. Att se på den levande omvärlden som ett perfekt balanserat system där alla hjälper varandra och alla är lika mycket vinnare kanske inte gynnar dessa naturliga system. I dessa system förekommer både samarbete och blodig kamp. I välproducerade naturprogram kan vi med en klump i halsen iaktta hur ormar jagar de stackars nykläckta, oskyldiga ödleungarna och se bönsyrsan äta upp sin make medan de parar sig. Det händer, det vackra händer också. Vi ska alla äta.

Om vi söker den perfekta naturen som den ser ut på målningar och i naturlyriken så kanske ett kurerat landskap gör sig bäst.

Jesper: Skogen för mig är på ett sätt en dröm, och många gånger en förlorad dröm, tror jag.

FÖLJ DIN INRE GPS.

LEAVE NOTHING BUT FOOTPRINTS

VED BÅDE HÅLLBAR
H FLYTTBAR STOMME

SUP
NU

Privatleasing från 3

...ey translated into English a
d "right relations of the world," includ
d nonhumans. Not *in* the world, but o
... English prepositions is what le

FÅ 1000 KR I RABATT PÅ DIN NÄSTA RESA!
LÄS MER OM VÅRA RESOR PÅ WWW.NATURRESOR.COM

med naturen.

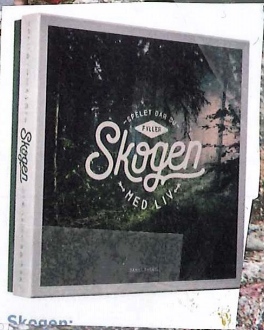
... high-end, sustainable materials with
... and breathable Eco-Shell Footw

Rena linjer med
naturkontakt

... ISLAND, AUSTRALIEN Un-

Motsatt

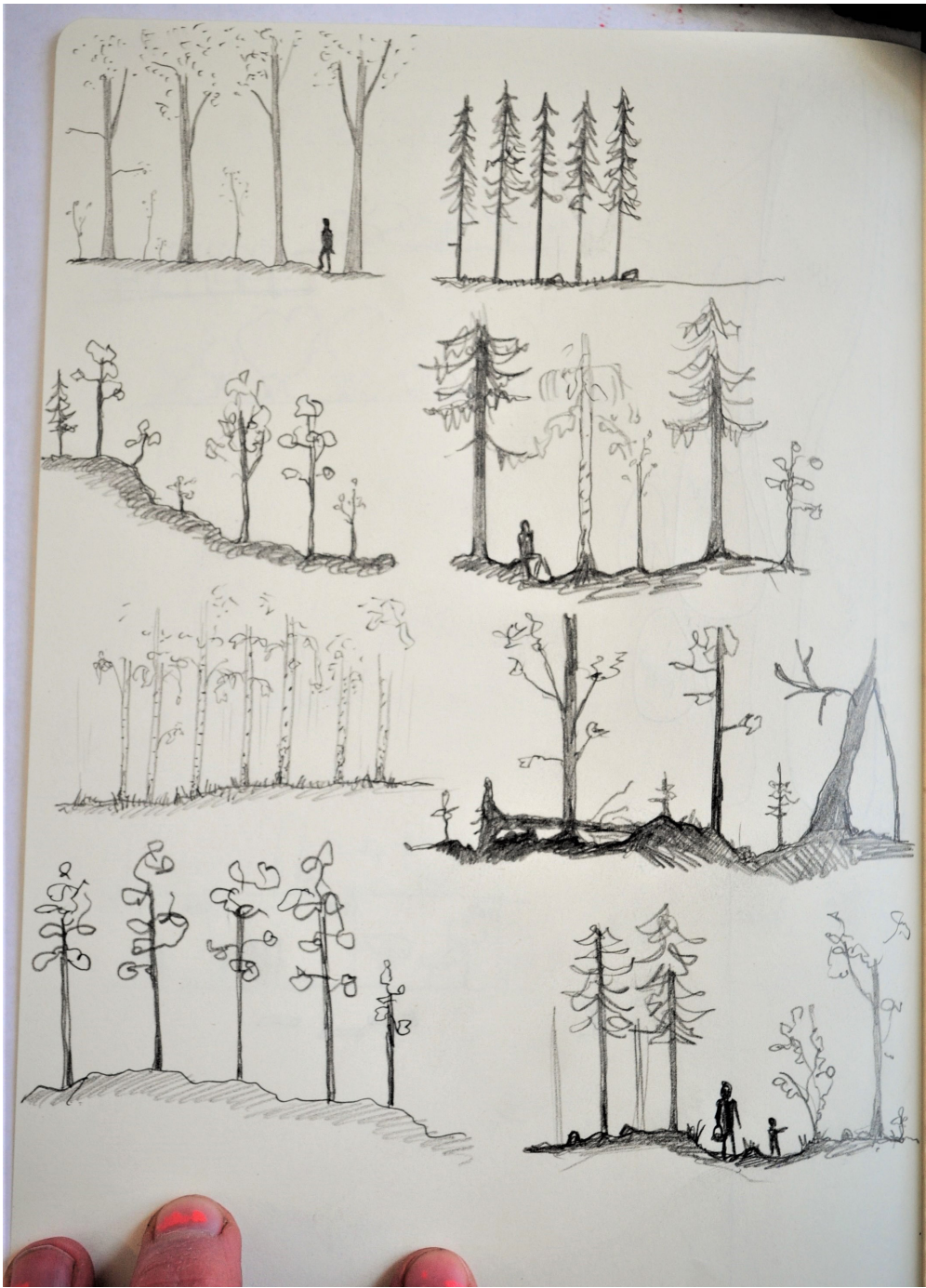
... svar på frågan. Syftet är istället att lyfta frå
gan och problematisera den. Det har länge
sagts att man kan få mer av allt från sko-

Skogen

Reinisch Johanna Krüger

ÄKTA VARA?

Skogen i Farhult passar inte riktigt min medhavda bild av *skogen*, men tydligen är den en rätt vanlig svensk skogstyp idag. När den är min granne har jag fått ge den en chans och upptäcker att det går att hitta svamp och blåbär i fältskiktet, följa årstidernas växlingar, fåglarna ropar åt varandra och tar jag av från stigen i något av de äldre partierna så är mossan mjuk under skorna och kvistarna på marken bryts med knaster. Att av principskäl vara skeptisk och fientlig tjänar ingenting till.

190305.

Mailat Ove och sedan Benny på Sveaskog för att få tag på planer för skogen kring Farhult, efter att ha sett att det är mycket runt knuten som strax ska avverkas. M frågade mig om det var bra eller dåligt att granarna försvinner. Jag vet inte riktigt...jag har inte så stark känsla för den där skogen. Den är väl inte vad de flesta skulle klassa som skyddsvärd, långt ifrån. Tydligt planterad, placerad. Men också, skogen för skogens skull. Ett hygge är inte heller drömmen, direkt. För någon. Gallring däremot.

Så har mina tankar gått om skogen på kullen. Är den mycket mer än en åker, sörjer jag en skörd? Att min känsla för granen i planteringen är annorlunda än min känsla för vetet på åkern kan förstås bero på många saker, där tiden står ut som särskilt viktig. Ett träd

kan leva mycket länge, det huggs ned i sin ungdom i dagens moderna skogsbruk. Till skillnad från vetet som får åldras. En människa hinner vänja sig vid trädets eller skogens existens, ta den för givet, räkna med den. Så spelar förstås skalan in också – försvinner ett parti skog förändras landskapet mer än när åkern skördas.

Men just med dessa granar, som jag vet är odlade som på en åker, i ett litet parti som för mig inte känns som en skog. Jag vrider på deras vara eller icke vara och tänker att det egentligen borde stå lövträd där, glest och härligt, kanske några getter kan gå och beta dem snygga och välklippta. Så som det bör se ut enligt romantikern i mig, idén om ett ursprung för att det kan ha sett ut så för något hundratal år sedan. Skogen blir formbar och offer för fantasier när jag vet att den ska bort.

Det hade varit lättare att prata om skog med olika ord som skiljde på planteringar och naturliga, äldre skogar. Bland dem finns förstås också ett otal olika typer. Vilken skog ser du framför dig när du tänker på "skogen"? Vilka träd finns där, är stammarna grova, raka, är marken platt eller sluttar det, ser du sten, mossa, gräs, hur faller ljuset, hur högt upp är kronorna?

MIN SKOG, VEMS SKOG

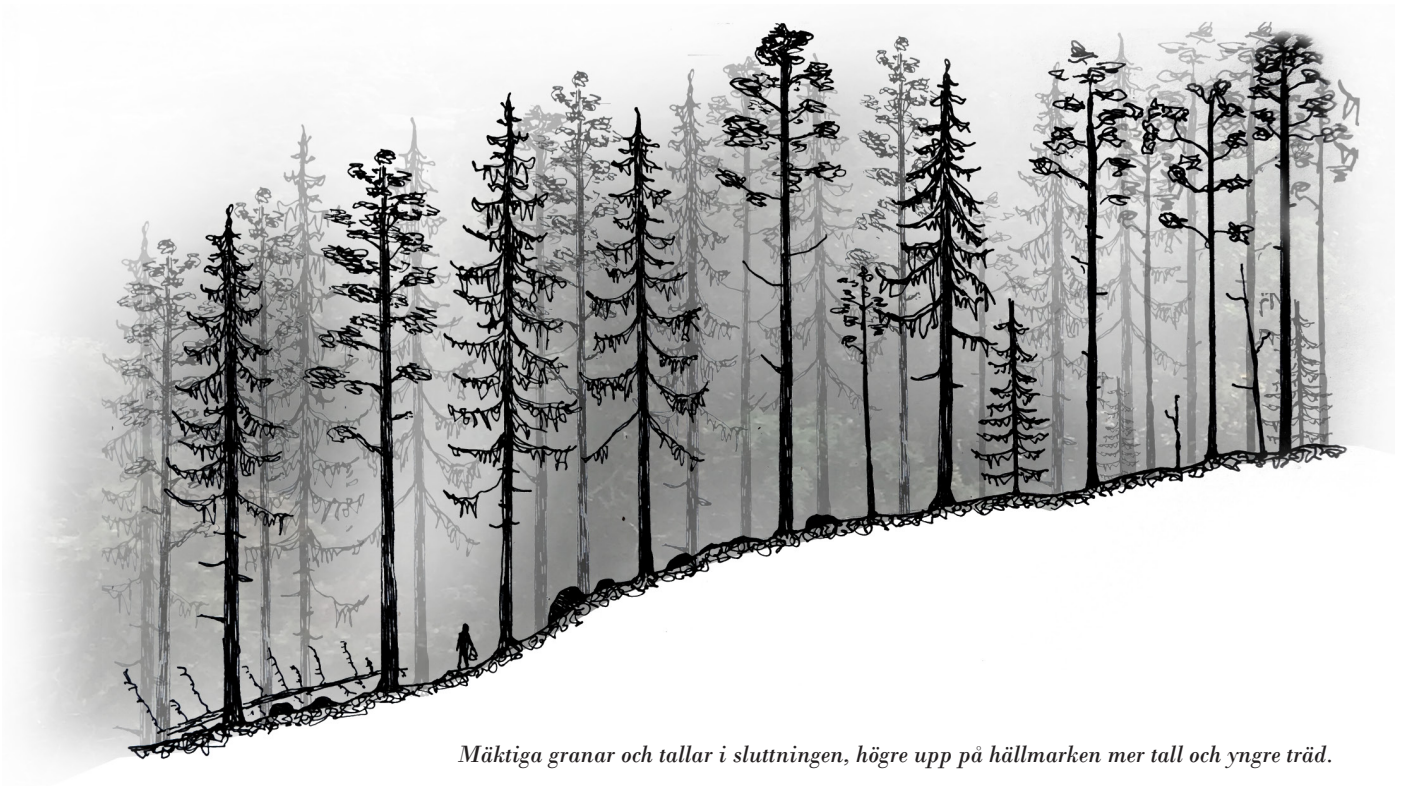
Tumba skog, Sörmland

Jag växte upp i Tumba, en skogig förort söder om Stockholm. I ett drygt hundraårigt litet trähus som knarrade, knastrade och rörde sig i vinden. I kakelugnen eldade vi, pappa och en granne hade en överenskommelse med en skogsägare i närheten som lät dem ta motorsågen och fälla björkar till att klyva ved (medan de lämnade granarna åt skogsbolagen). Precis vid grinden stod mitt vårdträd, ett körsbärsträd som mina föräldrar planterade när jag föddes. Goda, köttiga bär tynger grenarna på högsommaren, mest är det fåglarna som får njuta av dem. Min pappa har intygat att han sedan jag flyttat förärade trädet med en skvätt kiss då och då för att ge det lite extra näring. Förutom körsbärsträdet fanns äppelträd och plommonträd på den lilla tomten, och några stora björkar mellan oss och grannhuset. Bakom huset ännu ett körsbärsträd, stort och mäktigt, som fälldes när jag var tonåring och som min mamma med mycket möda gjorde en bordsskiva av, med mer än hundra

sammanfogade bitar.

Några minuters promenad från huset låg den ganska lilla men ganska gamla Tumba skog, dit mina föräldrar drog med mig och min bror ut för att plocka svamp och bär. Pappa brukade ta oss till en utsiktspunkt där vi kunde titta ned på en väg, särskilt min bror ville helst titta på bilarna även i skogen.

Jag minns ingen rädsla för skogen, mest lek. Både förskola och skola hade en samlingsplats i Tumba skog dit vi gjorde utflykter. Gick tipspromenader, sprang gula spåret. Min bästa väns hem låg precis granne med skogen och där var vi förstås ofta, gränsen mellan gräsmattan och skogsmarken saknade betydelse för oss. Vi lekte skogsmänniskor, åt harsyra och stensöta, gömde oss, fångade grodyngel, ropade vårskrick, Min barndoms skogar var snälla skogar, varierade, tätortsnära skogar med ett myller av stigar för rådjur och människor, skogar som inte alltid var skyddade men fanns på för små ytor för att vara intressanta för storskalig produktion. Kulturskogar med naturkänsla.

Mäktiga granar och tallar i slutningen, högre upp på hållmarken mer tall och yngre träd.

Jag på förskolans samlingsplats i Tumba skog. 1995?

Återbesök med pappa, 2019. Stormfällda granar över stigen, i slutningens trollskog.

Översikt

Sammanställning

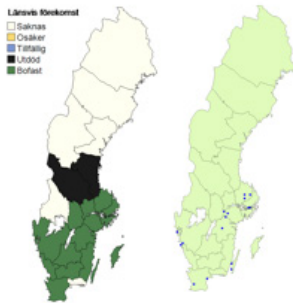
Kännetecken

En 20-25 mm lång, ganska klumpigt byggd kolsvart skalbagge med långa kraftiga ben, i kroppsformen påminnande om en jordlöpare. Täckvingarna är bakfull utdragna i en spets. Arten är slankare byggd än släktingen klumpigt dödsbud *B. lethifera*.

Utbredning

Läroplan Kärnkort

- Skåne
- Östergötland
- Tatting
- Krosett
- Bofast

SVENSK FÖREKOMST

Bofast och reproducerande

Tidigare utbredd från Skåne till Hälsingland. Efter 2000 finns bara fynd från några få lokaler (Artportalen). Arten har dock inte gjorts till föremål för något riktat eftersökt, och mörkertalet kan därför vara högt. Arten är känd från alla våra grannländer och i övrigt utbredd över hela Europa.

© Håkan Ljungberg/ArtDatabanken

BILDER I ARTPORTALEN (16)

Vanligt dödsbud. Skärmdump tagen 2019-04-24. <https://artfakta.artdatabanken.se/taxon/100485>

RÄTTEN TILL SKOGEN

Allemansrätten har låtit mig klampa runt i skogen som vore den min. På något vis har jag tänkt att den är det, skogen är allas. Alla har rätt till skogen. Sedan är det lite klurigare än så. Vi äger rätten att plocka bär, gömma oss bakom stenar, lyssna på fågelsång, bygga kojor, springa några kilometer. En doktorand inom skogsvetenskap beskrev det för mig som att vi genom allemansrätten har rätt till allt utom träden. Det är lätt att glömma ibland. Är träden en dag borta, finns min skog då kvar? Vad var det egentligen jag hade rätt till?

Tumba skog är liten men välbesökt. Det går ett tätt nät av stigar över det sluttande skogspartiet. Skogen har för mig och säkert många andra människor och varelser oreflekterat betraktats som bortkopplad från

produktion, kanske skyddad till och med, en skog som är en skog för att vara en skog. Men skogen står på mark, marken ägs av någon, någon är i detta fall Svenska Hyreshus AB.

190307.

Idag ska jag till Tumbaskogen med pappa och Kristina. Det ska byggas där, fick jag reda på. Skogen som försvinner, eller förminskas, förändras. Så det blir kanske symboliskt nog ett sista besök i den skogen som jag minns den. Så har den förstås åldrats, precis som jag. Men förmodligen kommer jag att känna igen stigarna, kanske till och med vissa av träden? Minnas mina och Linneas lekar där. Skogsmänniskor, harsyra, den mystiske mannen i skogen, källan, hallonsnären. Jag hittade precis att en av tre rödlistade arter som var funna innan 1915 var vanligt dödsbud. Vilket namn. Poesin.

Nu ska det byggas i Tumba skog. Hela skogen ska inte bort, men den kommer att förändras. När jag, pappa och hans fru är ute på återbesöket i min barndoms

invändningar (Zaremba, 2012, s 39). Så ett skogsparti som hittills inte brukats med moderna, storskaliga metoder har enligt statistiken inte särskilt goda chanser att hållas undan ett hygge.

Jesper: Det finns någonting i träd som påminner om människor. Är det så?

Skogen är en landskapstyp som engagerar. Förklaringarna kan ha att göra med människors igenkänning i träd, med allemansrätt, kojbyggen, svampställen, joggingrundor, om historia av flottning, pappersindustri eller bilden av skogen som själva essensen av naturen.

DET FÖRSKÖNANDE, DET TRASIGA OCH DET STORA

Associationer till John Bauer, till ord som trollskog, naturskog och urskog kan dyka upp i Tumba skog. Området må ha träd som stått längre än människor lever, men en urskog är det inte och inte heller naturskog. Trollskog är ett mer flytande begrepp, kanske skulle den etiketten kunna användas utan att förarga alltför många.

Ännu sitter Tuvstarr kvar och ser ner i vattnet, John Bauer 1913. (beskuren). Creative Commons.

Eva-Lotta Hultén skriver att John Bauers vackra trollskog inte mår bra. Bauers målningar av dunkla skogar med sagoväsen är kända för många svenskar, de illustrerade i början av 1900-talet sagoboken Bland tomtar och troll. Uttrycket “John Bauer-skog” dyker upp här och var, en kulturell referens som lever än idag. Vad menar då Hultén med att skogen inte mår bra? Som konstnär tyckte Bauer om symmetri och förskönade sitt motiv till en välordnad miljö med raka, grova, stammar av samma sort och mjuka kuddar av mossa. Inga döda träd i trollskogen. Denna idealiserade bild är långt ifrån en snarig, stökig, artrik naturskog, och betydligt närmre en modern produktionsskog. Inte helt lätt att se för ett otränat öga. Enligt Hulténs resonemang skapar detta en skev bild av hur en välmående skog ser ut, och hon efterfrågar andra bilder där vi kan uppskatta förruttnelse, oordning och förändra bilden av vad som är vackert (Hultén, 2018).

Thurfjell berättar att många av de personer som intervjuats i studien om svenskar, andlighet och skog uppmärksammar hur naturen i sin prakt och skönhet ändå aldrig är perfekt – hur vackert och fulländat något än tycks vara så är det alltid trasigt eller skevt om vi tittar noga. Inte en enda ros på busken är helt perfekt. I den insikten kan det finnas något lugnande och tillåtande, där även jaget kan få vara lite fransigt och imperfekt och ändå ha en plats. Det finns någonting tröstande och vårdande i att det allra skönaste kan vara skevt precis som jag (Thurfjell, intervju, 2019).

Jesper: Man kan ju förstå att folk tänker att det finns en master plan, om man betraktar naturen. /.../ Den är ju liksom extremt enkel och extremt magisk, samtidigt.

I ett land där en majoritet av befolkningen svarar att religion inte har någon plats i deras vardag, finns det andra uttryck för det djupa och existentiella. Thurfjell berättar att det tycks saknas ett språk för den andligheten (Thurfjell, intervju 2019). Om nu skogen är en plats som rymmer den, är det ett värde att ta på allvar. I föreställningen Nationalparken, som iscensätter en begravning för jordens äldsta träd, uttalas en längtan efter att någonting ska få vara heligt, och jag känner igen mig (Parkman, Gren, 2019). Det är en utmaning att balansera det romantiska – att hålla någonting stort och heligt utan vidare logiska förklaringar, utan att för den delen idealisera och försköna.

Alessandro: Och så det här att man letar svamp och så vidare, den här dimensionen att det är både sakralt och att man tittar ner på de här små sakerna som finns på marken. Det är en ganska fantastisk upplevelse.

En som varit död ett tag, Tumba skog.

URSKOG, NATURSKOG, GAMMELSKOG...

David: Sen är ju också en annan grej som de uppskattar, ett tema liksom som återkommer, det är känslan av att det är autentiskt. /.../ Det är en ursprunglig situation. Och en sorts upplevelse av att livet – man hetsar på, man jobbar, och åker tunnelbana och köper plastgrejer. – att det bara är hitte-på, det är inte på riktigt. Och det riktiga livet, finns där.

En urskog är en skog som inte påverkats av människan, alltså motsatsen till en produktionsskog som förvaltas av människan i syfte att producera virke. I Sverige har vi under många århundraden haft ett aktivt skogsbruk, och Skogssverige uppskattar att ungefär 0,4% av den svenska skogen betecknas som urskog, och det mesta av den skogen finns i fjällnära trakter (Mörling, 1997). Det råder dock delade meningar om ett sådant begrepp som urskog – det förutsätter ett “ursprungligt tillstånd” som inte med säkerhet har funnits. Hur kan vi bedöma att skogen aldrig har påverkats av människan, och var går gränsen för den påverkan vi bestämmer? Att bedriva skogsbruk eller jordbruk är en tydlig mänsklig påverkan, men miljöpåverkan som försurning, taktill påverkan som orientering, bärplockning och så vidare – räknas de? Många skogar som tidigare betecknats som urskog har senare visat spår på mänsklig närvaro och bruk, exempelvis i områden som inte använts för modernt skogsbruk har forskare funnit spår efter samiskt bruk under århundradens tid. “Skog helt utan påverkan av människan existerar inte, varför en så strikt definition vore meningslös” skriver forskarna Josefsson och Östlund (2010).

Naturskog är ännu ett svårångat begrepp, men något mer tillåtande och vagt i sin definition. Att det omöjligt definierbara “natur” ingår i namnet ger dock en vink om en problematisk formulering. En naturskog ska inte vara starkt påverkad av människan, men kan ändå bära spår av mänsklig aktivitet (Mörling, 1997b). Det kan också beskrivas som skogsmark som påverkas “mer” av andra omständigheter än just mänsklig aktivitet.

Gammelskog används ibland på samma sätt som naturskog, men har också i många fall en betydligt klarare definition. Skogsstyrelsen menar att i gammelskogen ska träden vara äldre än 140 år i norra Sverige, och äldre än 120 år i södra. Skogen är äldst där den är svår att bruka, mest finns i fjälltrakten. I Södra Sverige rör det sig inte om mer än 2 procent (Björk, s 14, 2009). Att skogen är gammal är ingenting som berättigar skydd eller särskilda åtgärder.

För skogens ekologi, variation och rum är det också betydelsefullt ifall skogen har haft en längre kontinuitet eller kalavverkats någon gång – trädens ålder berättar inte nödvändigtvis skogens ålder. Vi har trädens ålder å ena sidan, ekosystemets ålder å andra sidan. Trakthyggesbruket har en längre historia i södra Sverige så där har inte många skogar kommit undan. Nästan tolv procent av den produktiva, inte skyddade skogsmarken bedöms vara skog som aldrig tidigare kalavverkats. Det kan låta mycket, men många av dessa skogar är dock små, omgivna av skogar med lägre kontinuitet – ett fragmenterat landskap som blir en svår livsmiljö för många arter (Sahlin, 2018, s 37). Ungefär var tionde art som lever i skogen är idag rödlistad och bedöms alltså som hotad,

och tre fjärdedelar av dem minskar på grund av att kontinuitetsskogar blir produktionsskogar (Bjelke et al, 2011, s 7).

Ett sätt att mäta skogens ekologiska ålder, helhetens ålder istället för de individuella trädens ålder är att söka efter arter som är knutna till gamla träd. För dem som har gamla träd som livsmiljö räcker det inte med att ett bestånd når en viss ålder – de behöver en konstant närvaro av gamlingar som avlöser varandra (Sahlin, 2018, s 24).

I samtalet med Matts Lindbladh (2019) frågade jag om skydd av skogar i södra Sverige, och han ansåg att de skogar som kan anses värda att skydda redan är det.

Matts: Problemet är väl snarare att det inte finns så mycket fint kvar, utan att nu handlar det mer kanske om att låta rätt tråkig produktionsskog växa in och bli någon sorts naturlig skog.

Väljer vi att bara se orörda, naturliga skogar som värdefulla så kan de bara bli färre. Om vi däremot arbetar för att bruka alla skogar med större hänsyn till ekosystem så uppstår efterhand de värden vi nu letar efter. Det kan vara en del av en tredje väg, bortom drömmarna om att besegra och återfå, en dröm att bli tillsammans. Den som sörjer de gamla tallskogar som har huggits ned kommer inte att få återse några femhundraåriga tallar under sin livstid, men kan skapa förutsättningar för deras existens i en framtid.

Eva-Lotta: En fördel med kommuner är att de faktiskt ska använda sina skogar till annat än att bara tjäna pengar, ofta. Det är ju liksom för allmänhetens nytta och glädje också.

TIDSPERSPEKTIV

Fridhems skog, Göteborg

I mitten av mars träffar jag Xavier de Maupeou och Torsten Andersen som förvaltar Göteborg stads skogar. I kommunen sköts skogarna med hyggesfria metoder och utan krav ekonomisk avkastning, här är det istället naturvärden och sociala värden som väger tyngst.

Xavier, Torsten och jag åker ut till ett litet skogsområde på en höjd, vid Fridhems kyrkogård på Hisingen. Sedan Xavier började arbeta på Fastighetskontoret för dryga tio år sedan har det varit hyggesfritt skogsbruk som prioriterats, men föregångare har skött skogen på konventionellt, svenskt vis. Alltså har de idag många likåldrade bestånd på marken, som successivt ställs om till mer naturlika skogar med träd i alla åldrar. Fridhems skog skulle med ett konventionellt bruk ha avverkats för några år sedan, men skogen vi går omkring i är högst levande. Här och var finns stubbar från de träd som fälldes för fem år sedan, men kvar står många stadiga, höga individer.

Torsten pekar på en särskilt tjock stam och berättar att en sådan är för grov för att hanteras av de flesta sågverk, mer än 60 cm i diameter brukar vara svårt, så den granen kommer förmodligen att få stå kvar i många år som ett naturvärdesträd. Trädet som skulle betraktas som vrak på sågen kan istället få en lång framtid och se många generationer göteborgare komma och gå. Andra träd med raka stammar pekas ut som värdefullt virke, redo att avverkas om någon intresserad köpare vill bygga med dem. En hög ek växer som en diagonal, snett uppåt, och skulle kanske kunna falla en båtbyggare i smaken, någon som behöver en specifik riktning på virket. Vi kommer till ett parti med lövskog, där är många tunna, unga träd under de större kronorna. Xavier går ivrigt fram och lägger handen på en av de klena stammarna och berättar att denna ronn är hans favorit i beståndet, som han följer upp varje besök. För ett ovant öga ser den inte ut att vara mycket för världen, men den växer rakt uppåt i maklig takt med lagom mycket ljus, och skyddas från viltbete av några vänner runtomkring.

Goda förutsättningar för att bli fint virke om hundra år eller så.

Skogens tid är inte densamma som människans. Om hundra år när Xaviers ronn kan ha blivit precis så rak och stark som han drömmer om idag så lever han förmodligen inte. Ett bruk av skogen som det Xavier och Torsten praktiserar innebär långa tidsperspektiv, och en medvetenhet om den korta tid som ett människoliv utgör.

Att förvalta skog är att se förbi sin egen livstid, och kräver ett perspektiv som är bortom ens eget. Om jag äger skog kommer det alltid att komma mig mer till gagn att avverka den under min livstid, oavsett om träden kan växa sig kraftigare och bättre eller inte ifall de skulle få överleva mig. Om jag väljer att låta dem stå är det för någon annans skull än min egen – för en kommande generations skull, för att träden förtjänar att finnas längre än så, för att fåglarna ska få ha sin skog kvar. Och vad som händer efter min tid kan jag inte rå över, jag får begrava mitt hopp i jorden och hoppas på sol och regn (Parkman, Gren, 2019).

NUET OCH EVIGHETEN

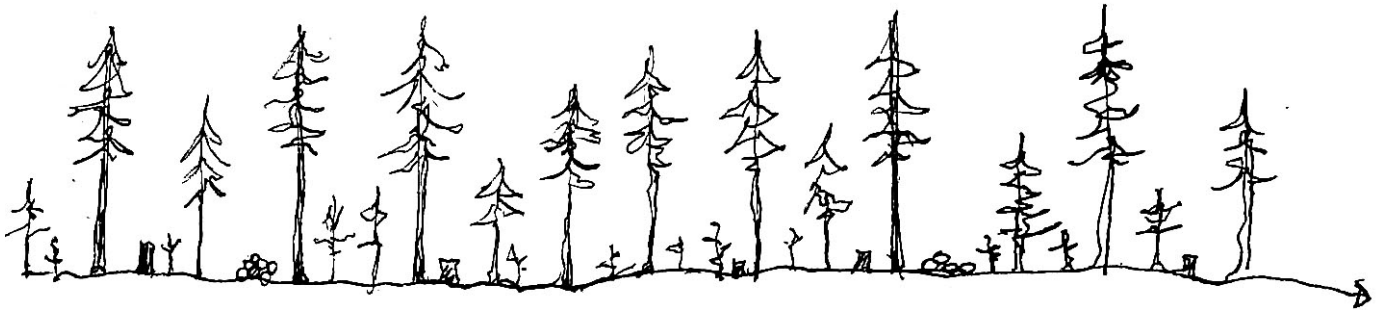
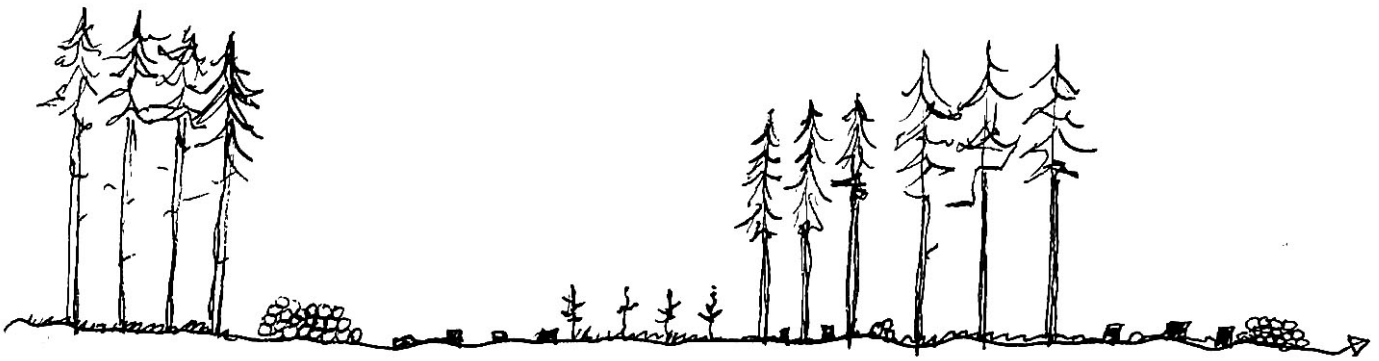
Skogen som plats för en långsammare tid har nämnts under flera av mina samtal, många gånger som ett närvarande nu. Så hör jag även Kerstin Ekman i mitt huvud, som påpekar att vi har höjt hastigheten för skogens tid, och att den idag kanske är människans. I en produktionsskog är inte träden gamla och visa, de lever ungefär lika länge som en människa.

Om vår uppfattning om tempo och rytm är kopplad till synlig rörelse så kan skogen vara långsam med

staden som kontrast, där människor och fordon rör sig förbi med en väldig fart. I staden finns många referenser att anpassa sitt eget tempo till. Det finns flöden, jag kan följa med och haka i. I skogen är det mindre tydligt vem som sätter mitt tempo. Det som sker i människans skala och som vi kan se vid första anblick går inte snabbt. Större djur ser vi sällan, träden står på sin plats även om de vajar i vinden. Ska vi se rörelse måste vi stanna upp och hitta några insekter att betrakta. För att upptäcka myllret av skeenden i en skog måste vi alltså själva sakta ned, titta nära. I förnimmelsen av den långsamma tiden och det lugna nuet finns också en association till sanning. Thurffjell berättar att många nämner ord som autenticitet och ursprunglighet som kvaliteter hos skogen som plats (Thurffjell, intervju 2019). Känslan av någonting stabilt, som finns och har funnits länge, någonting äkta.

Lika svårfångat som ursprunget är kanske evigheten. I ett avsnitt av Människan och maskinen görs ett försök att ändå ge en förklaring till vad som menades med detta oändliga begrepp, innan det tappades bort i moderniteten. Evigheten är det reella nuet, som existerar utanför tiden. Inte det undflyende nuet som ständigt passerar, utan det som finns bakom tidens ständiga ström. Evigheten är ett nu som vi känna och erfara, ett tillstånd utanför tiden. I detta resonemang kommer tiden från evigheten, och återgår alltid dit, men är i sig självt ingenting alls (Människan och maskinen, 2017b).

Haraway ger uttryck för ett behov av att leva i ett tjockt, fylligt nu som även har rum för minnet av ett förflutet och omsorgen om en framtid. Detta fylliga

Tiden och träden, skogsbruksrytm. Överst en illustration över rotationsskogsbrukets princip, nederst bruk med plockhuggning.

nu har mer substans och är lättare att greppa än det flyktiga nu som en punkt tidens ström passerar, och mer dynamiskt än att söka efter en autenticitet, ett ursprung och en äkthet som någon gång har funnits och upphört att existera. Att leva i ett pågående (Haraway, 2016, s 2). I relationen till någonting som överlever oss kan detta tjocka nu bli mer påtagligt och närvarande.

EVIGHETSTRÄD

På Fulufjället i Dalarna står en gran som funnits längre än det mesta som växer på vår jord. Old Tjikko kallas granen, som beräknas ha levt i närmare tio tusen år (Länsstyrelsen Dalarna, 2019). *När Old Tjikko föddes, var världen en annan*, konstateras det i föreställningen Nationalparken (Parkman, Gren, 2019). Om än inte dess liv har varat en evighet, så blir

våra egna, mänskliga liv rätt korta i jämförelse.

Medelåldern för ett svenskt träd idag är 41-60 år, vilket innebär att de flesta planterades runt 1970-talet och vittnar om att det avverkades mycket skog då (SLU, 2019b). Att jämföra med medelåldern för människorna, som är 41 år (SCB, 2019). Än så länge är det i sin ordning, kan man tycka, träden är ändå något äldre och kanske visare, än vi.

Matts Lindbladh, professor i skogshistoria och naturvårdsbiologi, berättar om evighetsträd. Det är träd som kanske får representera evigheten eller åtminstone de långa tidsperspektiven, så nära evigheten vi kan komma i det materiella livet. Egentligen är den formella termen naturvärdesträd, men evighetsträd tycks vara ett namn som biter sig fast i minnet. Naturvärdesträden ingår som en av insatserna för hänsyn i skogsbruket, och hänsynen

Spår av ett träd som fällts, Fridhem.

syftar alltså till värden bortom produktionen. Hänsyn till ekosystem, miljö, plats. När ett bestånd ska avverkas kan till exempel vissa gamla träd undantas, med målet att de ska få stå kvar och bli än äldre, helst i en evighet eller tills de dör åldersdöden. Detta för att många av de arter i skogens ekosystem som idag är hotade är knutna till gamla träd och i ett modernt, svenskt skogsbruk blir inte träden så gamla i sin produktionscykel (Lindbladh, intervju 2019).

I en del skogar kan det finnas ett generationsglapp bland träden, kanske finns några enstaka gamla träd och ett stort antal unga, planterade. Däremellan saknas medelåldern som ska bli de nya gamlingarna när de äldsta trillar av pinn. Då går det att skynda på tidens gång genom veteranisering, då träd skadas för att åldras snabbare (Lindbladh, intervju 2019).

RYTM OCH MINNE

Terry Pratchett låter några gamla tallar i den fiktiva Skivvärlden föra en dialog som illustrerar hur tidsuppfattning och rytm kan tänkas uppfattas av någon som lever betydligt längre än en människa.

The six Counting Pines in this clump were listening to the oldest, whose gnarled trunk declared it to be thirty-one thousand, seven hundred and thirty-four years old. The conversation took seventeen years, but has been speeded up.

‘I remember when all this was’nt fields.’

The pines stared out over a thousand miles of landscape. The sky flickered like a bad special effect from a time travel movie. Snow appeared, stayed for an instant, and melted.

‘What was it, then?’ said the nearest pine.

‘Ice. If you can call it ice. We had proper glaciers in those days. Not like the ice you get now, here one season and gone the next. It hung around for ages.’

‘What happened to it, then?’

‘It went.’

‘Went where?’

‘Where things go. Everything’s always rushing off.’

‘Wow. That was a sharp one.’

‘What was?’

‘That winter just then.’

‘Call that winter? When I was a sapling we had winters-’

Then the tree vanished.

After a shocked pause for a couple of years, one of the clump said: ‘He just went! Just like that! One day he was here, next he was gone!’

If the other trees had been humans, they would have shuffled their feet.

‘It happens, lad,’ said one of them, carefully. ‘He’s gone to a Better Place, you can be sure of that. He was a good tree.’

The young tree, which was a mere five thousand, one hundred and eleven years old, said: ‘What sort of Better Place?’

‘We’re not sure,’ said one of the clump. It trembled uneasily in a week-long gale. ‘But we think it involves... sawdust.’

Since the trees were unable even to sense any event that took place in less than a day, they never heard the sound of axes.

(Pratchett, 1991, s 17-19)

Precis som byggnader får värde i egenskap av att ha funnits länge, kan detsamma gälla träd. Att föreställa sig en längre livstid och den förändrade tidslighet som kan tänkas komma med det skulle kunna förlänga nuet, påminna om historia och framtid. Kanske också ge en slags trygghet, bilden av att det finns någonting fast och stabilt.

LANDSKAPSIDENTITET OCH KONTINUITET

I ett forskningsprojekt efter den stora skogsbranden i Västmanland 2014 studerades hur det förhållandet mellan människa och miljö förändrades genom branden. Det beskrevs som landskapsidentitet och delades in i tre kategorier: landskapsrelaterad identitet som är landskapets betydelse för min identitet, landskapets identitet som snarare är hur landskapet är organiserat och som påverkar hur jag relaterar till det, och till slut praktiserande landskapsidentitet som är hur vi praktiskt använder oss av landskapet vilket i sin tur formar hur vi ser på det (Sarlöv-Herlin et al, 2019, s 8).

En negativ omvandling av miljöer kan alltså utmana människors känsla av identitet, tillhörighet och kontroll, vilket resulterar i sorg och hopplöshet när de inser att de platser de bodde på och älskade har ändrats för alltid.

(Sarlöv-Herlin et al, 2019, s 8)

växer upp och mjölkörten breder ut sig i rosenröd fackelprakt som snart flyger som dun i vinden. Men de stora kalytorna innebär andra förluster än de botaniska. Över de avverkade skogsskiftena har det gått stigar mellan träden. De är nu borta för alltid.

Närmast byn nöttes stigarna upp i ett dagligt spring. Från skogen tog man iu det man behövde: kaffeved och bränsle till baket, bark till skinn-

Ekman, 2007, s 436.

Tumba skog är som min barndoms skog en viktig plats för mig, vad som blir en landskapsrelaterad identitet. Jag har en stark koppling till platsen och många minnen utspelar sig där, att tänka på skogen kan ge mig glädje. Men det är ingen praktiserande del av detta – platsens betydelse påverkas inte märkbart av att jag inte besöker skogen. Ändå gör det ont att tänka på att den skogen kan försvinna, mer ont än om det hade varit en skog som inte var bekant för mig. Det tycks både självklart att jag bryr mig mer om en plats jag känner till, och orimligt eftersom det i praktiken inte

kommer att göra någon skillnad i mitt liv.

Under mitt samtal med Ingrid Sarlöv-Herlin frågade jag om landskapsidentitet i förhållande till skogsbruk. Hon menar att särskilt i tätortsnära skogar vore ett bruk utan hyggen ett mer skonsamt alternativ med tanke på landskapets betydelse för människorna i närheten. Att trakthyggesbruket med sin drastiska omformning av miljön också försvårar läsningen av platsen och dess historia är också en förlust (Sarlöv-Herlin, intervju 2019).

ATT TA SIG FRAM I SKOGEN

Orsa, Dalarna

Senast jag var i Orsa var i vintras, jag åkte skidor i temperaturer som rörde sig runt nollan, mest över. Det droppade från snötyngda grenar, det var ömsom is, ömsom slask i spåren. Orsa-Grönklitt är populärt bland skidåkare, det är mycket folk ute i spåren och de flyger fram i högt tempo, med proffsiga kläder och vattenflaskor i form av midjeväsor. Tack vare konstsnö och underhåll går det att skida även i blött och snöfattigt väder. Några spår är mindre lättillgängliga för maskinerna och prepareras inte. I de stora spåren går det fort och skidorna får glid, på de små, slingriga spåren blir det ibland snarare skidgång än skidåkning. De preparerade spåren är som vägar, de upptrampade som stigar.

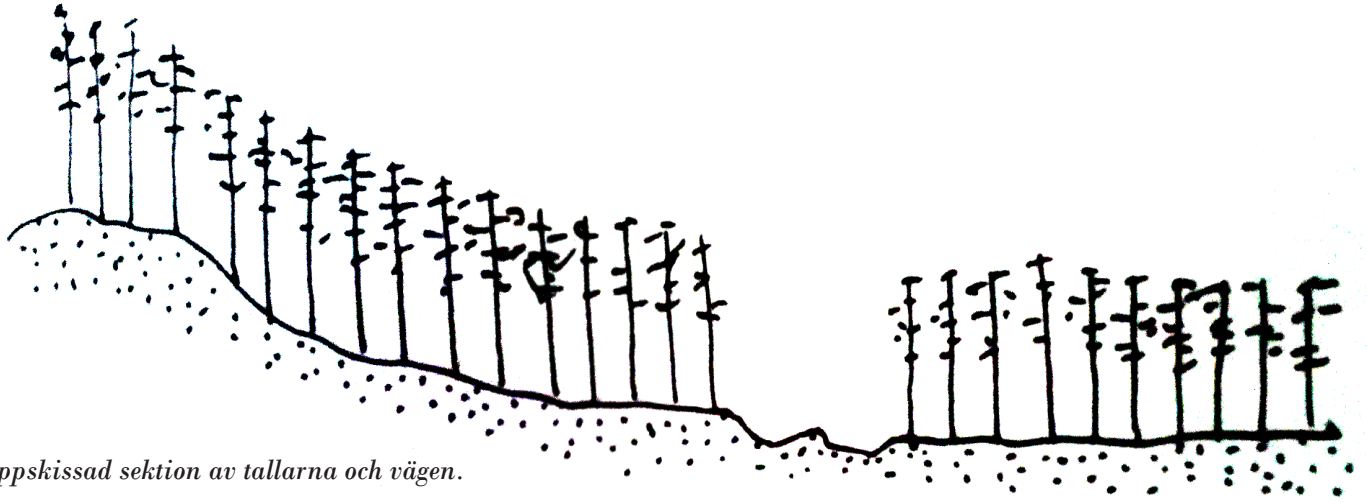
I slutet av juli 2017 var jag i samma trakt, Skattungbyn några mil därifrån. Vi kom dit med buss, gick ner mot den skogskantade älven för att slå upp vårt tält där. Tog en promenad genom skogen, runt en myr. Det var varmt och bisarra mängder mygg.

Skidspår i Orsa-Grönklitt, väg respektive stig.

Landskapet är kuperat och själva byn ligger på en brant med vid utsikt där skog och åter skog sträcker ut sig. På nära håll är skogen än en gång annorlunda än min föreställning om den från avstånd. Nere vid älven fann vi ung tallskog. Tallarna släpper ner betydligt mer ljus än deras vänner granarna och skapar ett skogsrum som är lätt att likna vid en pelarsal. Precis där vi gick var pelarna lite unga och klena, vackra men inte lika förtroendeingivande eller mäktiga som ett gammalt träd.

Det märkliga med skogsrummet, förutom dess symmetriska intryck, var själva vägarna. Precis som i Farhult gick vi på skogsbilvägar, inte på stigar. Stigar skvallrar om en historia, om en spontan uppkomst, de anläggs inte utan uppstår när många väljer samma väg, förmodligen den som är mest lättframkomlig med tanke på hinder som grenar, markförhållanden, lutning. Stigar delas av människor och djur och följer en annan logik än den som kan utläsas av en karta.

Uppskissad sektion av tallarna och vägen.

Vägen genom skogen nedanför Skattungbyn, Orsa.

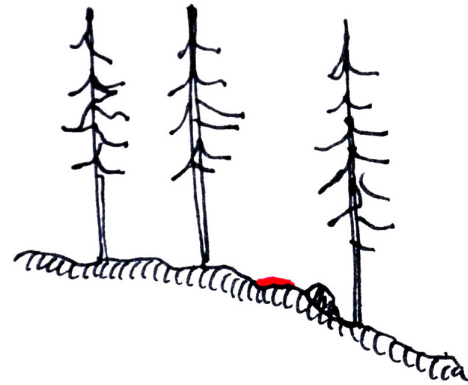
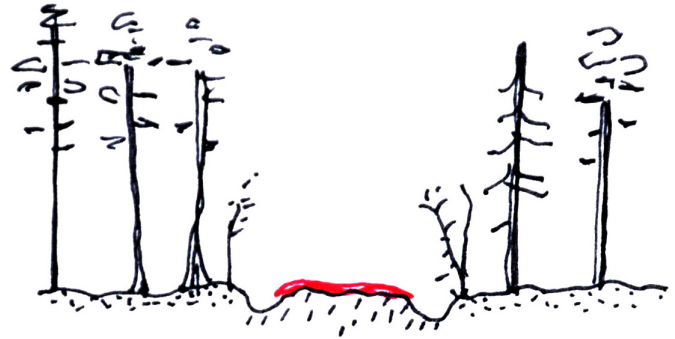
SKOGSVÄGARNA OCH FRAGMENTERINGEN

Jordens omkrets är ungefär 40 000 km. Läger vi samman alla svenska skogsbilvägar så uppnår de 210 000 km (Sahlin, 2018, s 41), en sträcka som når fem varv runt jordklotet.

Vi har alltså en tillgänglig skog, en bra infrastruktur för att komma åt att sköta skogen, transportera timret, gallra och fälla träd. Medan vägarna underlättar för maskiner försvårar de för andra. Diken som anläggs vid sidan av bilvägarna gör att vattnet börjar ta nya vägar i landskapet, något som förändrar markens förhållanden och de vattendrag som funnits tidigare. Det avbrott i skogen som vägen gör blir också ett hinder som minskar rörligheten för djur och krymper deras livsrum (Sahlin, 2018, s 41).

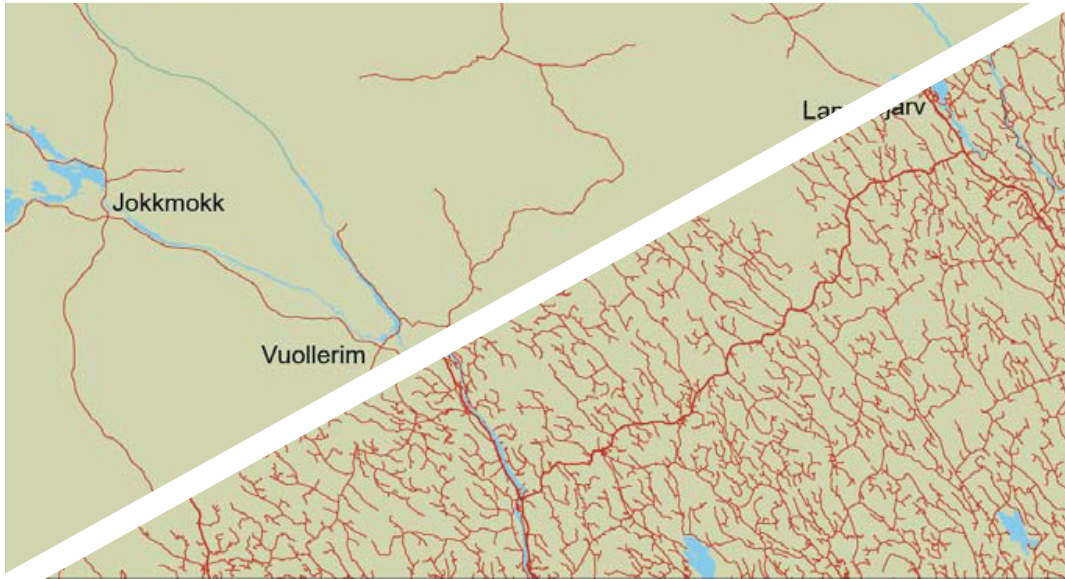
De skogar som på ett flygfoto ser så enorma ut tycks i själva verket vara ett lapptäcke. Bilden kan tala om en nästan ändlös skogsvärld som sträcker sig över stora ytor, och för en människa med ett transportmedel är det kanske sant. Det virrvarr av vägar som anlagts genom skogarna tycks aldrig ta slut. Det är vägarna som är det fantastiska, det stora, medan landskapet blivit litet.

Det är lätt att göra jämförelser i andra livsmiljöer, som städer och tätorter. Ett kompakt vägnät med täta kopplingar, mångfiliga vägar och utan hinder för sikt och hastighet gör bilar och bussar stora tjänster. Vi kan ta oss fram snabbt och smidigt i våra fordon. Men det är inte givet att detsamma gäller för den som tar sig fram till fots, eller på cykel. Utan övergångsställen får du ta en risk om du ska springa över gatan, utan trottoarer är vägen inte din att gå på,

En väg eller en stig, för vem gör det skillnad?

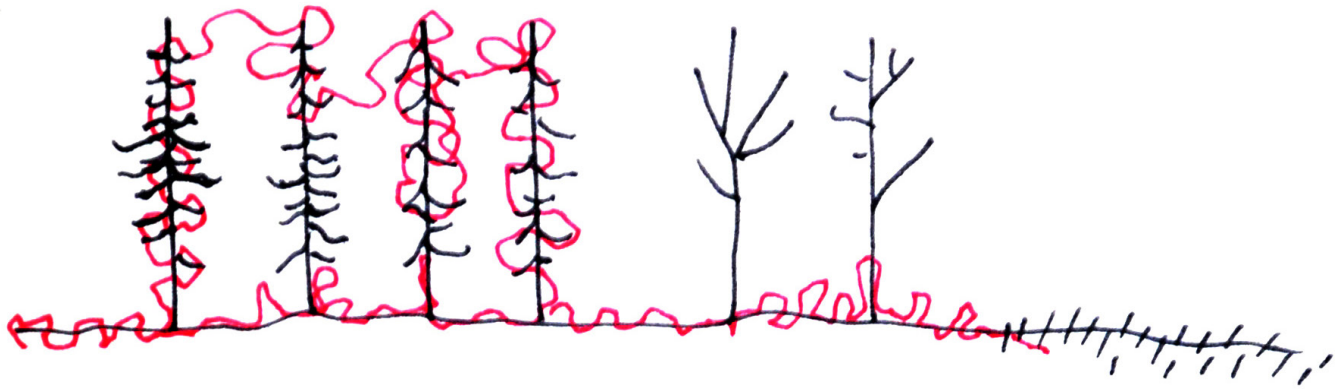
en högre kapacitet med fler fordon och möjlighet att köra snabbare blir en lägre kapacitet för gående och cyklister. Inom stadsplaneringen är många överens om att bilism, rationalism, tidseffektivitet bör balanseras med värden som mindre trafikbuller, renare luft, en tryggare gatumiljö för dem som inte har ett skyddande fordon runt sig. Balansen mellan olika villkor i skogen kan också vara värd en översyn.

*Skogsbilvägar i Jokkmokks kommun 1935 respektive 2008.
Naturvårdsverket (2012). Biologisk mångfald i Sverige, Monitor 22.*

Utblick mot vidderna av skogsmark, från Skattungbyn.

Elden tar sig fram över torr mark och upp i barrträd med låga grenar, lättare än upp i fuktiga lövträd och våtmarker.

ELDENS VÄG I SKOGEN

Sommaren 2018 brann skogarna i Sverige. Dalarna var bland de hårdast drabbade länen, där branden i Trängslet var den största, och räddningstjänsten i Orsa deltog i släckningsarbetet (SOU 2019:7, s 129). Efter en het sommar, och torra månader dessförinnan, fanns det inte mycket motstånd när elden väl fick fart. Femhundra skogsbränder härjade från norr till syd, och tillsammans brann 25 000 hektar skogsmark, en knapp promille av Sveriges totala yta skog (SOU 2019:7, s 109).

Bilden av den brinnande skogen har blivit en ikon för Antropocen, människans tidsålder (Haraway, 2016, s 45). Är det en illustration av hur mänskligheten förstör sin levande omgivning på planeten?

De svenska bränderna under den torra sommaren bekämpades bland annat med helikoptrar som släppte vatten, bomber som trängde undan syret för lågorna och slangar med sprinklers. I den statliga utredning som tillsattes efter de svenska bränderna handlar strategierna till större del om att släcka bränder, snarare än att förebygga dem. De förebyggande insatserna rör sådant som kommunikation, information om risk för skogsbrand och arbete mot antändning, som exempelvis kan ske genom gnistor från ett inbromsande tåg (SOU 2019:7, s 286-289).

I Kanada, med dess enorma skogslandskap, är skogsbränder vanligare än i Sverige och det finns en lång tradition av forskning på området. I intervjuer med SVT Nyheter pekar kanadensiska forskare på metoder som snarare handlar om att göra landskapet motståndskraftigt mot elden (Vetenskapens värld, 2019).

Skogsrummets utformning påverkar bränderna. Det finns markbränder som slickar marken men inte sträcker sig högre upp än någon meter, och så finns det kronbränder där hela träden flammnar i topparna. Kronbränderna är kraftigare och sprids snabbare, då vinden kan få fatt i lågorna enklare. De vanligare markbränderna kan lättast övergå till kronbränder genom att klättra upp i kronorna i barrskog med lågt grenverk, som granar. Lövträd brinner inte lika lätt då bladen bär på mer vatten än barren gör. Färska hyggen kan vara torra i marken och är då lätta byten för elden, medan täta skogar inte torkar ut lika fort och är mindre lättantändliga. Våtmarker torkar sällan ut och brinner inte gärna (Olofsson, 2012). Större tallar med tjock bark har störst chans att överleva en brand, blåbärsris kan rida ut en brand och mossor och lavar kan vara tillbaka i ett brandområde efter 25 år (SOU 2019:7, s 41-43).

För att motverka okontrollerbara bränder kan partier

med lövträd som bryter av stora områden barrskog hjälpa till, samt våtmarkers drypande fukt (Olofsson, 2012, s 22). Lövträd runt bebyggelse kan agera grönskande skyddsmur.

Att det brinner i skogen är inget ovanligt i jordens historia, och det brinner oftare i skogar som inte brukas av människan. När virket fick ett värde ökade också brandbekämpningen och bränderna minskade i takt med industrialiseringen (SOU 2019:7, s 39). I

en skog som inte brunnit på länge finns mycket som kan brinna, när det väl flammar upp. Ett sätt att förebyggande stora bränder kan då vara att anlägga kontrollerade skogsbränder som helt enkelt rensar platsen på bränsle (Vetenskapens värld, 2019).

BILDER AV DÖD OCH UPPSTÅNDELSE

En iakttagelse i forskningsprojektet kring skogsbranden i Västmanland gällde den psykologiska återhämtningen för människor efter att deras landskap gått upp i rök. Det visade sig att de som tidigare brukade plocka bär och svamp i brandområdet lättare kunde finna sig i förändringen som branden innebar, och se att det fanns en "framtid". Plockandet stärkte relationen till landskapet och välbefinnandet kopplat till platsen både före och efter branden. Detta i jämförelse med andra aktiviteter i skogen som motion, umgänge, bad, jakt – där platsen förlorade en del av sin positiva känslomässiga betydelse efter branden. För att kunna hitta svamp och bär behöver man känna till specifika platser i skogen, och återvänder förmodligen till dessa punkter år efter år. Det skapar ett engagemang i platsen, en känsla av tillhörighet och ägande. Att svampplockarna var mindre påverkade av branden kan möjligtvis förklaras med att en djupare förståelse av skogen också rymmer en dynamik och

en förändring över tid, en uppfattning om skogen som process snarare än stillbild (Sarlöv-Herlin et al, 2019, s 19).

Att vägen till tröst är kortare behöver däremot inte betyda att sorgen över förlusten är mindre, eller vara detsamma som att osentimentalt acceptera förstörelse av miljöer.

Tillbaka till den brinnande skogen som en symbol för Antropocen. Den är en aning missvisande eftersom den mänskliga handen snarast har minskat bränderna, eller i alla fall frekvensen av dem. Att samma händer kan ha gjort skogarna mindre motståndskraftiga när branden väl bryter ut är en annan fråga. Då är det kanske brändernas beteende snarare än deras existens som borde vara bekymmersamt för någon som oroar sig över mänsklig förändring av planeten.

FLYKTEN UPP I TRÄDKRONORNA

Strandlummer

Revlummer

Det betyder att de boendes minnen och tankar om favoritplatserna var intakta efter branden, men att de positiva känslorna knutna till dessa platser och det välbefinnande som upplevdes via det emotionella bandet var mer eller mindre borta.

Plattlummer

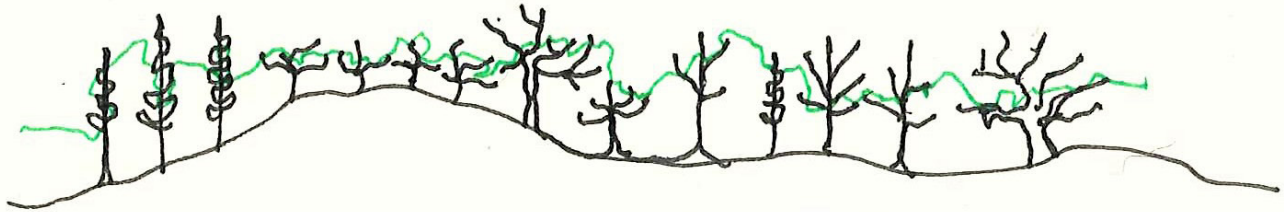

Fjälllummer

Mattlummer

I Italo Calvinos roman Klätterbaronen (1957) berättas det om den unge greven Cosimo som en dag på rebelliskt manér klättrar upp i ett träd för att aldrig komma ner igen. Boken skildrar ett uppror mot ett förutbestämt sätt att leva som inte tycks passa, och hur omgivningen steg för steg accepterar ett beslut som till en början tycktes för befängt. För att återkomma till de två klassiska drömmarna om skogen, att besegra den och att återfå den – bokens Cosimo försöker på ett vis förverkliga bådadera. En snabb slutsats kan vara att flykten från civilisationen är det viktiga, återgången till naturen. Upp i träden, lev med vädret, säg farväl till hus och bekvämligheter, skaffa egen föda. Ändå: han gör sig tveklöst till herre där. Tuktar träden, ägnar sig åt uppfinningar. Och han fortsätter att leva med människorna i staden under honom, väver samman sitt liv med deras. Han läser böcker. Sticker värjan i den vildkatt som hotar honom. Han lägger träden under sig. Boken handlar kanske främst om att välja en egen väg för sitt liv. Men visst får Cosimo ändå upp ögonen för trädens verklighet, allierar sig med dem och de andra varelser som bor där. Träden beskrivs inte bara som passiva ting, de reagerar på pojkens kropp och har förmågan att svara på hans rörelser.

För en som bara kan ta sig fram i trädkronorna uppenbarar sig helt andra vägar och kopplingar mellan platser. Där det är för långt mellan träden kommer han inte fram. Här finns förstås paralleller till många andra varelser som har sin livsmiljö i bland träden, i skogen. Storleken på naturområden liksom kopplingarna mellan dem är avgörande för vilka arter som kan leva där. Områdena har sina kärnor, men behöver också broar sinsemellan (Sandström et al, 2015, s 18). Cosimos blick och önskemål skulle kunna gynna andra varelser, kanske kan vi ana en allians över artgränserna.

SPEGELBILDER

Bulltofta, Malmö

En dag under våren cyklar jag till Bulltofta rekreativområde i norra Malmö. Här har staden låtit anlägga ett friluftsområde på ett gammalt flygfält, man har låtit plantera en kvarts miljon träd, anlagt dammar och bollplaner. Områdets planteringar var menade att upplevas som skog efter 20 år, och nu har parken funnits i närmare 40 år (Malmö stad, 2019). Inom Malmö är det så nära skog vi kan komma, tänkte jag, och möts precis som i Farhult av min egen upplevelse av scenografi och konstlade miljöer.

Jag slår mig ned på en stubbe och blickar ut över anlagda vattendrag, välklippta gräsmattor och snåriga bestånd av unga träd som står i klungor bland sina likar av samma art, lyssnar på vinden och motorvägen. Jag känner att det här är teater. Någon har regisserat dessa grönskande aktörer till att bete sig så som regissören tänker att "naturen" eller "skogen" beter sig. Egentligen finns det något både snobbigt och

Bulltofta ovan, Jesusparken nedan.

irrationellt i min besvikelse, ett märkligt uttryck av en sorg över ett skogsrum jag saknar som får denna plats att likna en blek kopia av mina mer "äkta" skogsupplevelser. Frågan om autenticitet spökar igen.

Jag anar en envis sentimentalitet som hindrar mig från att uppskatta miljön jag har runt mig för vad den är. Att se dess kvaliteter och dessutom förstå att tid skulle krävas för att ge platsen stabilitet och historia i takt med att träden kan bli färre och stammarna grövre. Kanske räcker inte det för att kontra känslan av att vart jag än vänder mig ser jag människan och åter människan, jag söker en tillflykt bortom det artificiella. Paradoxer snurrar i huvudet – att avfärda idéer om "natur" innebär förstås att ett begrepp som "artificiell" blir lika tomt och missvisande. Ändå är det känslan som drabbar mig, bättre nyanserade ord lyser med sin frånvaro.

Jag ser skyltar signerade Malmö stad som beskriver områdets "skogar". Jag känner en vag olust över att

rätt vad det är kan miljöer som denna bli vad som anses vara en skog, i brist på annat.

Det var kallare ute än vad jag väntat mig, och med frusna skissarhänder cyklar jag i snabbt tempo tillbaka till stan och andas ut i Jesusparken. Här vet jag vad jag har framför mig, den lilla parkplätten tycks på något vis mer "äkta" än trädbestånden i Bulltofta.

VART VI ÄN VÄNDER OSS MÖTS VI AV OSS SJÄLVA

Så säger Göran Greider i ett samtal om *Antropocen – människans tidsålder* (Filosofiska rummet, 2017a) och syftar på människans omfattande påverkan på landskap, ekosystem, organismer – allt vi möter i världen. Antropocen är ett begrepp som myntades redan på 1980-talet men fick sitt stora genomslag vid millenieskiftet när en Nobelpristagare använde begreppet för att beskriva hur människans inverkan på planeten har blivit så pass omfattande att den kan definiera en ny geologisk epok, efter Holocen som pågått sedan den senaste istiden (Haraway 2016, s 44). Industrialiseringen, globaliseringen, kapitalismen lämnar inte bara spår i luft, vatten och liv idag utan kommer även kunna spåras tydligt i jordlagren i framtiden. Människligheten har blivit en geologisk kraft och vi är närvarande överallt.

I begreppsparet natur och kultur är den ena parten förutsättningen för den andras existens. Naturen börjar där kulturen slutar, naturen är vad vi människor inte är. Vi kan se på skogen som essensen av naturen, som motpol till staden och civilisationen. På det viset blir naturen eller skogen det Andra, det som definierar oss som människor. För att existera behöver

En stig anas i snåren.

vi naturen och vi behöver att den är annorlunda.

Den planterade skogen existerar som system från det att träden planteras tills att de avverkas, skogen lever inte vidare medan de enskilda trädens liv börjar och slutar. I de svenska skogarna blir plantering av träd allt vanligare, i 82% av skogarna sätts plantor, i 4% sår vi frön och i 11% föryngras skogarna genom att trädens frön faller i jorden (Skogskunskap, 2018).

Den skog vi möter är en åker, en plantering med träd, annorlunda än de skogar där frön faller från träden, gror, några av dem håller ut och växer upp till nya träd. Den planterade skogen är också vi, inte kan vi söka oss dit för att komma bort från den inrutade civilisationen och hitta ett stycka natur att spegla oss i.

Ellen Mendel-Hartvig

19 feb. 2019 10:10 ☆

Hej Jörgen! Jag gick igår på Skåneleden mellan Skrylle och Knivsåsen. Precis innan vi kom fram till Dalby stenbrott och bokskogen så...

██████████
till mig ▾

21 feb. 2019 15:53 ☆ ↩ ⋮

Hej!

Jo, området är inom naturreservatet Knivsås-Borelund som bildades 1994 och skötselplanen togs 1995. Området var tidigare planterat med gran. Efter att reservatet bildades så sattes stängsel runt om och området har betats mer eller mindre väl sedan dess. Ett stort problem idag och framöver är all björnbär som breder ut sig. Så här står det i skötselplanen för björkhagen.

Skötselområde 6

Beskrivning:

Område bevuxet med ung björk och fläder i varierande grad efter fuktighetsförhållanden, samt i öster ett fuktstråk med björk och al. Rester av för fåladsmarker karaktäristisk markvegetation förekommer med ljung, kruståtel, rödven och pillerstarr. I övrigt dominerar hallon och björnbär.

Mål:

Betad hagmark med huvudsakligen björk och enstaka buskar. I öster bibehålles fuktskogen ut mot den öppna betesmarken. Markvegetation av fåladskaraktär gynnas.

Åtgärder:

Området stängslas och betas. Uppslag av fläder, björnbär m m röjs bort. Efterhand glesas trädskiktet ut till täckning ca 30%. På ställen med relik fåladsvvegetation öppnas trädskiktet ytterligare. Underhåll av hägnader. Sykomorlönn efterhålls.

Så vad vi gjort nu är att ta ner björk, al och gran för att nå ungefär 30% trädskikt. De träd som är kvar kommer ganska snabbt att breda ut sina kronor så vi kommer troligen att ta ytterligare några träd om ett par år. Nu har vi fått in en hel del bok och ek mm så på sikt kommer vi att försöka omföra det till en trädrik betesmark med bok och ek mm och huvudsakligen fortsätta ta ner björk och al.

NATUREN OCH VI

Den cartesianska dualismen som gjorde skillnad på människa och natur har sedan 1600-talet påverkat filosofins, vetenskapens och många människors syn på världen. Den franske filosofen Descartes drog en gräns mellan en inre och en yttre värld. Den inre världen är vårt tänkande, sinne och själ; och den yttre världen är det mätbara och maskinella. I den yttre världen ingår den mänskliga kroppen, som även den kan förstås på samma sätt som en maskin (Människan och maskinen, 2017a).

I förståelsen av den yttre, mätbara världen skiljs olika beståndsdelar från varandra och funktion är viktigare än relationer (Människan och maskinen, 2017a). Definitionen av den yttre världen är alltså dess mätbarhet, *res extensa*. Med Helena Granströms ord om ekosystemtjänster och mätbarhet (2016, s 17):

Under detta förtingligande existerar inga värden andra än de abstrakta. Skogens värde är inte skogen, utan dess funktion som råvara, behållare för biologisk mångfald eller plats för mänsklig rekreation.

I en värld där allt kan mätas är skogen inte skogen utan en samling resurser eller funktioner vi kan ta hand om. På Svenskt träs hemsida kan vi läsa om skogen som “den gröna fabriken” – i Descartes anda är skogen vår smarta maskin (Svenskt trä, 2019). Allting utanför oss själva är maskiner, ingenting säger att kaninen eller lunglaven är mer levande än stenen eller stålet. Jag som tänkande människa har en definitiv särställning i förhållande till min omvärld. Oavsett om jag väljer att se mig själv som mer viktig eller inte, så kan jag framförallt se att jag är något annat. Skillnaden är det viktiga.

UPPLÖSNING AV GRÄNSERNA

Efter en kort resumé över denna bild av människan och omvärlden, vill jag minnas Greiders ord igen. *Vart vi än vänder oss möts vi av oss själva*. Min känsla inför Bulltoftas “skog”. Samtidigt utgår ett sådant resonemang ifrån att vi kan urskilja var människan börjar och slutar. Ett träd som planterats i parken för hundra år sedan måste kunna vara både natur och kultur – otvivelaktigt påverkat och format av mänsklig aktivitet, men att tro att det bara är människan som styr över dess existens är i sig en förenklad bild, det finns ingen ensam aktör. Artificiellt, naturligt – hybrid.

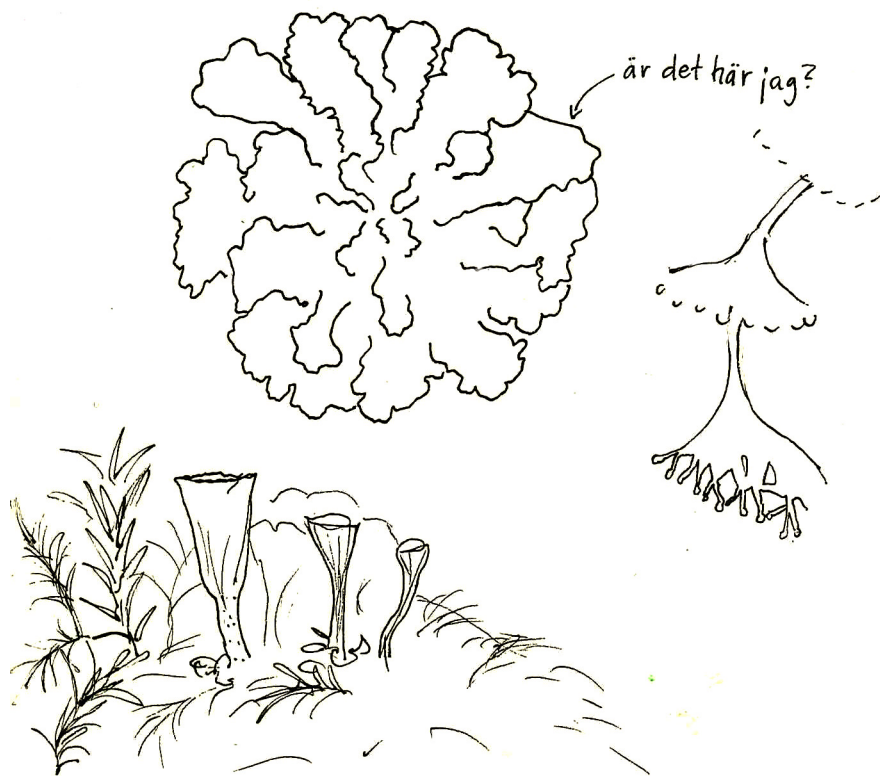
Då finns Haraways synsätt som erbjuder en annan väg. Hon betonar samband och likheter, och det omöjliga i att skilja det ena från det andra. Relationerna mellan varelser, fenomen, konsekvenser är oändliga och ingenting sker oberoende av någonting annat. Vi människor är också lavar, skriver hon, vi består av så mycket mer än oss själva, precis som lavarna och en massa andra varelser (Haraway, 2016, s 56). “Jag är i minoritet i mig själv” konstaterar poeten Jonas Gren och syftar på alla mikrober som utgör vår kropp (Gren, 2016, s 14).

I avsnittet av Filosofiska rummet där Greider medverkar deltar också Helena Granström i samtalet, och menar att det är missvisande att kalla vår tid för Antropocen, människans tidsålder, då mänskliga samhällen har funnits på jorden i många tusen år utan att göra sådana avtryck i sin biologiska omvärld. Granström betonar att det är ett visst system och en viss typ av civilisation och ordning som skapar detta, inte just människan (Filosofiska rummet, 2017a). Det finns andra sätt att vara människa, där vi ändå kan se

allt som inte är vi själva. Det är en viktig insikt och påminnelse för att inte fastna i drömmen om att återfå en förlorad, ursprunglig, naturlig värld.

Frågan är hur ett annat synsätt kan leda till andra handlingar. Hur våra tankar kan vara med och skapa någonting annat. Haraway lyfter allianser med andra arter – att skapa släktskap som ökar inlevelse och ansvar – för att tillsammans leva och dö i en skadad värld (Haraway, 2016, s 2). Vi kan bygga samhällen, städer, rum som inte huserar bara människor utan även lavar, skalbaggar, duvor, björkar. Med en medvetenhet om vårt ömsesidiga beroende kan vi sätta oss in i varandras behov och hitta gemensamma mål framåt.

ATT SPEGLA SIG

Helena Granström skriver om reflektionen. Hon menar att genom att *se sig själv* i den levande omgivningen kan vi känna empati, så att vi hos den andra kan se både det som skiljer åt och det som förenar oss i vår existens. Hon påpekar en viktig skillnad mellan projektion och reflektion (Granström, 2016, s. 25):

Kanske bör jag inte kalla det projektion, utan reflektion: Om omvärlden är som jag, innebär det på samma gång att jag är som min omvärld. Det är just ur denna återspeglning som medkänsla kan uppstå.

Genom reflektionen så som Granström beskriver den drar vi inte gränser utan kommer närmare. Reflektionen är en relation mellan två parter, till

skillnad från projektionen med tydlig uppdelning mellan subjekt och objekt (Granström, 2016). Att se på landskap, växter och djur som genom ett skyltfönster, i all sin prakt och skönhet är inte gott nog. I linje med hur Haraway beskriver att “vi är alla lavar”, “vi är alla koraller“ (2016, s. 56), behöver vi för att kunna känna med andra också se dem i oss. Till detta kan läggas Thurfjells resonemang, om hur en konsumentkulturs narcissism i bästa fall kan väcka altruism (se sidan 24). Om jag kan se mig själv i trädets blick på mig – fantasi och inlevelse som verktyg för en mer mångfacetterad uppfattning om verkligheten. I det ljuset kan bilden av spegeln överbygga skillnader istället för att skapa distans.

TRÄDEN I STADEN

Med tanke på omfattningen av skogsbruket i Sverige, där mer än 80% av skogsarealen är brukad (Skogssverige, 2018), kan det hända att gamla träd är lättare att hitta i staden. Författaren Anders Johansson reflekterar över förhållandet mellan träd och människor i det urbana:

Städer använder träd till att dekorera sig med: ”lungor” i parker och alléer i esplanadsystemet, men stadens idé och princip är att utestänga träden och göra sig oberoende av det träd representerar. Staden är en främmande, fientlig miljö för träden; den håller dem ifrån sig, längst in mot bakgårdarnas brandgavlar där soptunnorna stod, där sotig snö låg längst. Men när ljuset faller alldeles oväntat på ett träd i staden syns det tydligt att det är där som trädet, denna spillra av en hel skog, inte bara är ohuggna famnar ved på rot. I staden lyfts trädet ut ur den stora anonymiteten och blir en individ. Trädet knyts då till människan och blir en del av hennes historia.

(Johansson, 1983, s 21)

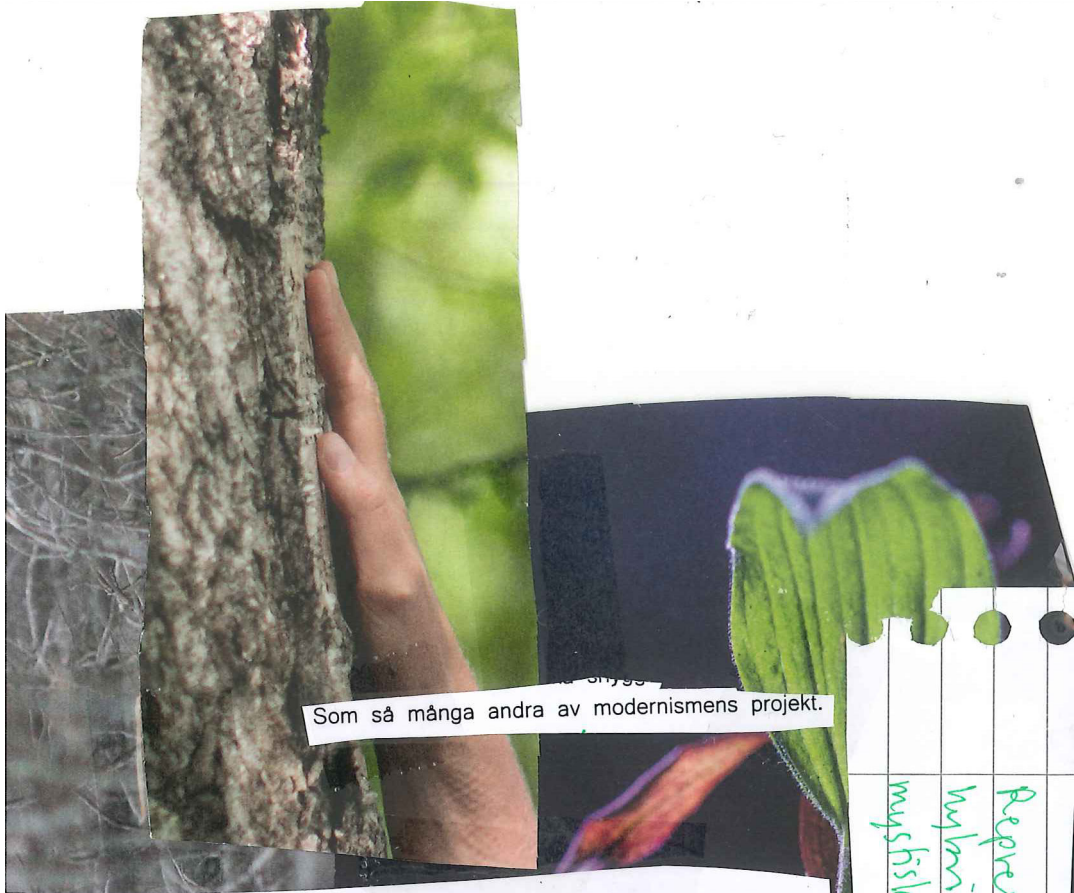
Trädet i staden som kan bli individen, lättare att relatera till än en hel, anonym skog – någon det går att lära känna. Till skillnad från skogen som idag är fränkopplad många människor idag så kan stadsträden bli våra bekanta, vänner att alliera oss med och anledningar att ta hänsyn över artgränser – även om de lever ett liv bortom sin “naturliga” miljö och livsform.

Ingrid: Vi har ju också på väldigt kort tid i det moderna samhället tappat väldigt mycket av relationen till det som är jord, djur, mark.

Precis som Ingrid Sarlöv-Herlin i vårt samtal efterlyser en förstärkt koppling mellan människan och hennes levande omgivning pekar Johanssons ord på vilken betydelse träden kan ha trots sin lite malplacerade situation.

Medan trädet på gatan har sin designerade plats både ovan och under jord, där störande grenar beskärs och rötter kan få streta med hårt packad och torr mark så kan parken te sig något snällare. Bulltoftaparken borde signalera andra villkor, trädens villkor, “naturens” villkor och skulle kunna vara en miljö som förstärker stadsbornas relationer till träd. Det som

Som så många andra av modernismens projekt.

er och blomrikedom har att berätta om: ett vackert liv i en vacker

rstlig
ar had
ig på
l me
n Pol
speci
er. I

Isk skog en kväll i maj. Najs helt enkelt. : sweden

atrickata skuggningar och fargskittningar. Det var en grön värld utan
gräns, en allt överskuggande lövrikedom som väverier sådana som
Oudenaarde framställde. Denna *verdure* tycktes vara sig själv nog
motiv. Att sitta inne i en stenborg omgiven av denna gröna skogsvärld
ha varit att flytta in i ett kollektivt minne och åter skapa en tid då
en var skog.

Repressanterar så mycket. Mänsklig
hybris och civilisation kommer från
mystiska naturen, ursprungligt.

skaver i mitt besök handlar om ord och definitioner, impulsen att kategorisera. När jag vill sätta etiketter och sortera är Bulltofta just en park, orden om skog på skyltarna Malmö stad satt upp klingar då lite märkligt. De välklippta gräsmattorna mellan dungarna av träd skapar inte ett skogslandskap. Det är en rekreationspark, där en del av rekreationen har ålagts träden, skogskänslan, fågellivet i dungarna. Inget konstigt med det. Om träden får stå länge och växa sig stora så kommer platsens karaktär att förändras, och kanske skulle jag då uppfatta att jag är där och hälsar på hos dem, på deras plats, snarare än att främst se på dem som planterade och placerade.

Genom ett inslag i ett radioprogram hörde jag talas om ett indiskt företag, Afforestt, som givit sig på att skapa stadsskogar av en helt annan karaktär. Även här har skogarna ett uttalat syfte. De ska stabilisera det lokala klimatet genom grönskans förmåga att rena luften, minska buller, ta hand om regnvatten, absorbera koldioxid. Dessa miniskogar är täta och ogenomträngliga med vegetation i alla höjder – inget inbjudande rum för människor (Afforestt, 2017).

Helt klart får de här trädrummen sin plats i städerna för att människor ser vinster i det, men det finns fortfarande någonting kittlande och spännande i hur de rumsligt diskriminerar människor och människors transportmedel på människornas plats, staden. Och även om inte heller dessa miniskogar kan göra samma sak som skogslandskap så breddar de möjligheterna till liv inom staden.

FÖRSKJUTNING AV REFERENSPUNKTEN

Matts: Det historiska minnet det finns ju inte riktigt. Det man tänker på är sin egen barndom.

Ian McHarg myntade på 1960-talet begreppet shifting baseline syndrome för att beskriva människans förhållande till sitt omgivande landskap. Innebörden är att det vi växer upp med blir vad vi upplever som naturligt eller ursprungligt. När marinbiologen Daniel Pauly trettio år senare återupplivade begreppet syftade han på hur marinbiologers bild av ett välmående ekosystem också hängde samman med hur det såg ut under deras uppväxt. I takt med att tiden går och ekosystem utarmas, anpassas bilden och kraven för vad som är ett rikt biologiskt liv sänks successivt (Granström, 2016, s 78).

den moderna människan. Den förskjutning som McHarg och Pauly uppmärksammade är inte bara ett faktum, den fyller också en tydlig funktion i det att den skyddar oss från en förlamande sorg. För att slippa leva våra liv i ruinerna av det som en gång var, gör vi dessa ruiner till våra nya palats.

Granström, 2016, s 79.

Att individen är centrum i sitt eget liv och universum och utgår från egna referenser i skapandet av världen är inte så märkvärdigt. Att det så tydligt färgar "objektiv" vetenskap och forskning som Paulys beskrivning av marinbiologers bedömningar är intressant att dröja sig kvar vid. Frågan kommer hur vi förhåller oss till vårt nu. Relativiteten. Jag kan hitta en orörd skog, som en motsvarande person för tvåhundra år sedan förmodligen inte alls hade betraktat som orörd – vi har olika erfarenheter att jämföra skogen med, olika upplevelser av skogsrum.

Jag har inte sett några urskogar.

Återigen tillbaka till Haraway som utökar, förlänger och förtjockar nuet till att rymma mer av tiden, framåt och bakåt. I Haraways väv av att leva och dö på en skadad planet har minnet och sörjandet av det förlorade också en plats. Att motarbeta en förträngning av förlorade miljöer och arter innebär att minnas dem och på så sätt hålla dem vid liv, men ändå inte stanna vid sorgen. Blicken går också framåt, och vi har vad vi har som kan bli på en massa olika sätt. Livet kommer att fortsätta. En civilisation lever med hotet om sin egen undergång, men även på Roms plundrade kullar växte gräs och örter, som Kerstin Ekman påpekar (60 minuter, 2018).

Även om vi minns de stora skogar som täckt kontinenter, och de oräkneliga arter som stryker med under vår livstid, så går livet vidare och vi får göra vad vi kan med det vi har. Vi kan inte återfå de arter vi mist, men göra vårt för att behålla dem som fortfarande lever och berika en gemensam livsmiljö. Historien säger oss att allting förändras, att det inte finns ett ursprung utan många, att dagens tillstånd är övergående och andra är möjliga.

SAMLA OCH GÅ VIDARE

BILDERNA OCH SKOGSFORMANDET

Min resa genom skogsrum, berättelser och bilder har återkommit till det otillräckliga i det stora ordet “skog”. Bilderna på näthinnan kan röra sig från skogsdungen bakom skolan till den vidsträckta nationalparken, till bokarna vid Pildammarna i centrala Malmö, till granodlingar och polska urskogar. Skogen rymmer många rum, av olika sort. Gränsdragningar mellan skog och skog, underkategorier och definitioner skulle kunna underlätta samtalet om skogen. Det är förstås ändå problematiskt, gränserna mellan definierade typer är suddiga och rörliga.

Till exempel kan det vara vågat att prata om “skogen” på ett sätt som inkluderar både de odlade träden på avgränsade ytor och de ekosystem som existerat under lång tid. Den skog som varit skog länge utan avbrott, undantagen rotationsskogsbruk, har värden som att vara ett långlivat, rikt ekosystem anpassat till platsens förhållanden, variationsrika rum att vistas i. Det är den typen av skog som figurerar i bilder och berättelser. Skogsrummet, skogsvärlden.

Skog som planterats, som skogen i Farhult, kallar en del för virkesåkrar eller trädplanteringar. Det är laddade ord som används av kritiker till trakthyggesbruket. Kanske signalerar orden ändå de idéer som finns i det moderna bruket – det är skogen som resurs, planterad för att leverera goda tjänster till samhället och skördas emellanåt utan större sentimentalitet. I min tolkning borde det inte ligga någon större värdering i den beskrivningen. Jag tänker mig dock att det är svårt att lämna de associationer och relationer som finns till idén om skogen, det är ett

värdefullt kort laddat med känslor. Så resursskogen tenderar ändå att illustreras som skogsrummet.

Sökandet efter autenticitet löper som en röd tråd i diskussioner och bilder av skogen, och knyter an till svårigheten att hantera en så omfattande kategori som “skog”. Det *autentiska* berörs i föreställningar om att skogen är en sannare plats än en vardag på tunnelbanan, idéer om hur en skog ska vara för att vara äkta, bilden av en ursprunglig ordning, en flytande uppfattning om vad som är naturligt. De är intressanta begrepp att betrakta: autentisk, äkta, ursprunglig, naturlig. Med de glasögon jag lånat av Haraway är de alla förvillande och något omöjliga. Det är fasta definitioner, som har sina motsatser och kräver klara gränser – det finns det sanna och det falska, det naturliga och det artificiella. De tillhör de enkla bilder jag söker mig bort ifrån i ett virrvarr av motsägelsefulla berättelser där det kan finnas många sanningar.

Jag tittar på min undersökning och ser en mängd stillbilder, idéer om skogen, fantasier och berättelser med förenklade motiv. Skogen som idén om essensen av naturen, som Jesper Weithz formulerade det under vårt samtal. Ett mer äkta varande, mer sant än det låtsasliv vi traskar runt i med våra platsaker, som David Thurffjell sammanfattade svar från intervjuer han gjort. Skogar och träd som gamla, som påminnelser om en ursprunglighet. Så finns också bilden av den gröna fabriken, koldioxidkämpen, den naturliga industrijälten, som Svenskt trä och skogsindustrin framhåller skogen. Jag har funnit motsättningar – skogar som flätningen av natur och kultur snarare än essensen av naturen, att det

svenska skogen | SkogsSverige
svsvange.se

Den svenska skogens osäkra framtid - EFN
efn.se

Den svenska skogen växer - Skog Supply
skog-supply.se

Den svenska skogen - Sk
skogshistoria.nu

isk skog en kväll i maj. Näjs helt enkelt. : sweden

svsvange.se

Svensk skog | Investera i skog

Den svenska skogen i centrum för klimatkonflikt | ...

svsvange.se

Svensk naturskog snart b

svsvange.se

kring för hållbart skogsbruk - ...

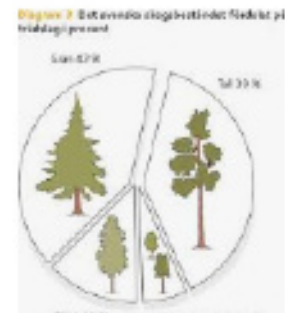
Svenskt skogsbruk värre än skogsskövl...
skog-supply.se

Svensk Papperstidning
spt.spt.se

Om svenskt skogsbruk | Skogsbloggen
skogsbloggen.wordpress.com

Bildsökning på “svensk skog” respektive “svenskt skogsbruk”.
Skärmdumpar från sökning på google.se.

Material från skogen, ett alternativ till olja och plast.

Klimatsmarta förpackningar gjorda av skog, en av många innovationer från den växande skogen >>

SVENSKA SKOGEN
Här växer framtiden

Bild från Svenska skogens vårkampanj 2019. En märklig bild av stora tomater i en kortlivad förpackning, mot en bakgrund av sagans skimrande skog. Inslag av död ved, ungräd och stammar av olika tjocklek – den ser ut att vara redo att avverkas inom kort i den cykel som det moderna, svenska skogsbruket innebär.

autentiska och ursprungliga inte existerar som ett tillstånd utan allting är process, att de gamla träden knappt är äldre än människorna och att användningen av skogsråvara är inte alltid en tjänst för klimatet.

Under skogsbesök har jag reflekterat över mina egna förväntningar på skogsrummen, och många gånger känt igen det som beskrivits i samtal och litteratur. Skogen som jag formar till en tillflykt och motpol för en ibland överklig civilisation, fylld av metaforer och mening. Jag har funnit många skogar som jag avfärdar för att de inte känns “äkta”, inte inger den där djupt existentiella känslan jag vill åt. Skogar där jag ser mig själv, människans påverkan och kontroll. Under denna resa har jag velat utmana starka idéer som lägger sig mellan mig och platsen, öva mitt eget seende och uppmuntra att se även det som tycks stå i motsats till en första uppfattning. Mina bilder och mina upplevelser stämmer inte alltid överens, och de beskrivningar av skogens tillstånd som ges av rapporter från myndigheter och organisationer målar andra bilder än sagans skog.

John Bauer, Loka-reklamen och andra fantastiska bilder av skogen förstärker det ikoniska värdet och kan

göra många skogsrum till en besvikelse som inte lever upp till sagan. Det kan få oss att vända oss mer till bilderna av och idéerna om skogen än till de faktiska skogarna, så länge bilderna är vackrare och mer fulländade än motivet.

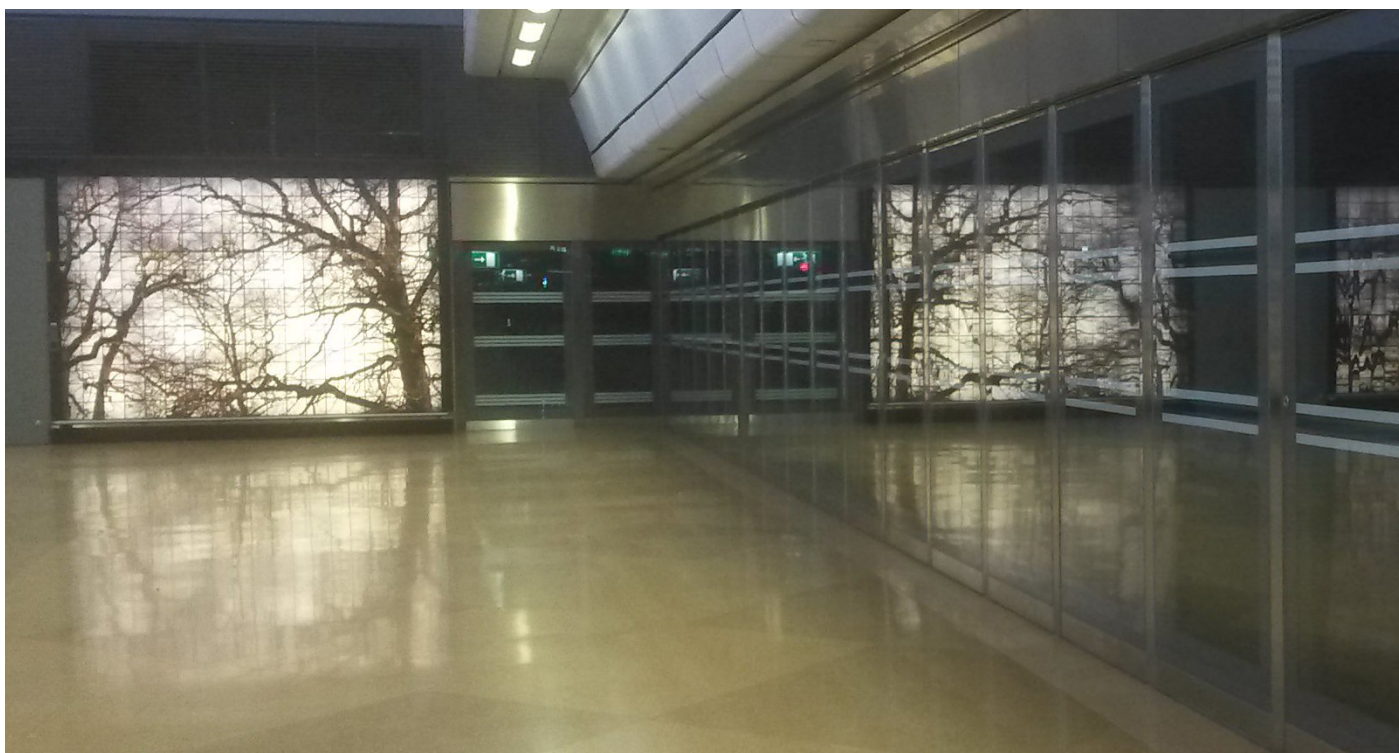
David: Det är jättemånga som har det där. Som har en del av sin självbild av att de är skogspersoner. Och att de är, de älskar skogen, nästan alla går med på det, att de älskar skogen. De älskar skogen och den är viktig för dem. Men om man frågar “när var du ute senast?”, då är det nästan som att folk vill mörka liksom det för det kan vara så långt tillbaka.

Om skogen blir en religiös ikon och bilden räcker till utan platsen, vad händer då med de verkliga skogarna? Är de så avlägsna att de är svåra att relatera till, är bilderna så starka att vi bara antar att själva skogarna också ser ut som dem, eller kan de vara så kurerade att vi inte tycker att de har tillräckligt högt “naturvärde” för att bry sig om? En saga som överträffar verkligheten är inte ett skäl att vända sig bort från den.

En annan aspekt är att den romantiska bilden används flitigt för att sälja produkter från skogen, som i kampanjen Svenska skogen som en samling aktörer inom skogsindustrin ligger bakom (Svenska skogen, 2019). Bilder som frammanar känslor är en tillgång för den som vill sälja, så visst är det logiskt. Paradoxen ligger i att framställningen och det skogsbruk produkterna kommer med kanske inte medverkar till att skapa eller bibehålla den skogsbilden i de verkliga skogarna, utan snarare omforma den. Ord som “den växande skogen” illustreras med en bild av en skog som ser ut att vara avverkningsmogen och alltså inte anses vara tillräckligt växtkraftig för att leva vidare.

Åter till autenticiteten kommer *shifting baseline syndrome*, som beskriver hur våra förväntningar om hur en välmående, naturlig skog ser ut anpassas till

hur dussinskogarna ser ut idag. Att ju färre gamla skogar vi har som funnits länge utan avbrott av hyggen, desto mer sannolikt är det att vi kommer att bedöma granplanteringen som naturlig och rik, en äkta skog. Så formar skogen vår bild av skogen, vi anpassar oss till den verklighet som finns runtomkring oss. Den skog som de flesta verkar uppskatta idag enligt forskningsprojektet Future Forests undersökningar är den avverkningsmogna produktionsskogen, där de jämnåriga träden hunnit nå en ålder av en gammelmormor, en gles skog med högt i tak. Där död ved, som är viktigt för en levande skog, snarast anses stökigt (Finskog och fulskog, 2018). Det illustrerar hur vad som upplevs som autentiskt är flytande, liksom bilden av hur någonting ursprungligt ser ut och även det naturliga.

Skogen på perrongen på Stockholm City. En närvarande frånvaro.

Kerstin Ekman menar att “man kan inte sakna och inte heller skydda det som man inte vet om att det finns” (Ekman, 2007, s 532). Hon hävdar att vi behöver öva på att se, att lära känna på nära håll. Bort från bilderna och idealiseringen, avståndsromantiken, ner med näsan i myllan! Precis som Eva-Lotta Hultén tror jag också att fler bilder av skogen skulle göra gott, bilder som inte glittrar och glimrar, där liv och död samsas. Förmultning, samverkan och rovdrift finns med i en snårig, assymmetrisk röra. Vilka bilder vi är vana att se och tycker om betyder någonting för vilka sorters skogar vi ser som välmående och hur vi ser på det bruk som är med och formar dessa skogar.

ATT FÖRHÅLLA SIG TILL EN LEVANDE OMVÄRLD

De två drömmarna om skogen som Ekman fann återkommande i skogens kulturhistoria, att besegra skogen eller att återfå den, följer mig i undersökningen.

Kanske hör den första till skogen som resurs, och den andra till skogen som rum. Jag tycker mig ana att den senare av dem, den mer romantiska drömmen om en ursprunglighet, är större idag. I en epok som en del kallar Antropocen, människans tidsålder, där vi ser vår egen påverkan vart vi än vänder oss, så behöver vi inte drömma om att besegra naturen. Många skulle nog kunna påstå att den redan är besegrad.

Där vill jag dock stanna till. Precis som Haraway anser jag att det är förenklat att prata om människan som fristående från “naturen”. Vi är delar av samma, stora ekosystem. Med det inte sagt att alla mänskliga handlingar då är lika “naturliga” och inte går att värdera. Jag tror tvärtom att den hybriser som särställningen av människan dukar för är vad som får en civilisation att kunna förstöra sin egen livsmiljö. Att lämna det tänkandet och gå vidare mot ett större samförstånd, samarbeten och inlevelse över artgränserna kan vara en väg mot ett mer hållbart och

försvarbart sätt att leva. Ordet *antropocen* är också en lömsk aktör – system byggda av människor må ligga bakom en överväldigande stor andel av påverkan på planeten, men människor har funnits i tusentals år utan att göra så stora avtryck. Kanske är människans tidsålder ett missvisande begrepp, möjligtvis en viktig påminnelse och uppvaknande men också med risken att döda hopp. Det finns andra sätt att vara.

Xavier: Jag tycker om träd också. Så att... jag älskar trä, jag vill gärna ha ett trähus, jag vill gärna ha möbler av trä men då det krävs att man ska avverka skog också för att få dem. Men jag vill ha det på ett hållbart sätt.

Jag: Du ger träden ett värdigt liv först.

Xavier: Ja. Ja men precis.

Vi måste tänka, som Hannah Arendt sa genom Haraway, Despret, Woolf (Haraway, 2016, s 30-36). Var inte feg, stå för vad du gör. Som arkitekt kan jag uppmärksamma och uppgradera det frånvarande i arkitekturen jag skapar – ta hänsyn till produktionen och historien. Trä som material har många kvaliteter.

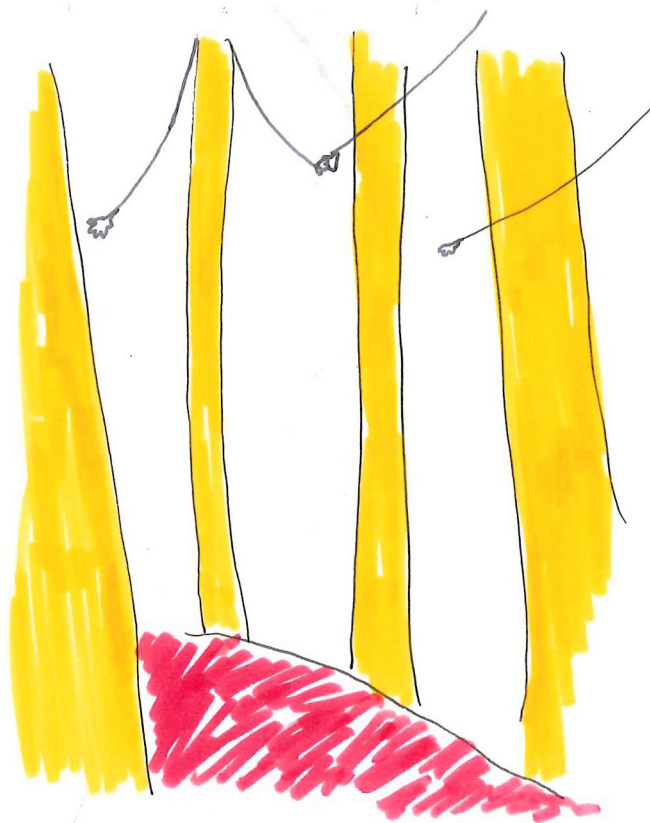
Karin: Det enda som jag verkligen, verkligen hoppas det är att man använder den CO2-lagringsförmågan som trä har på ett mycket, mycket klokt sätt väldigt, väldigt fort. Och där är vi alldeles för långsamma, och fega, politiskt sett.

Att bygga i trä handlar då också om att se den dåtid som träet bär på, ta ställning till om det ska komma från hyggesfria skogar, vara lokalt, till exempel. Fler projekt som använder sig av helträ som kräver ett annat utbud än byggvaruhandeln, andra dimensioner – vilket innebär en närmare relation till produktionen.

Alessandro: Och det är svarvade telefonstolpar som vi kommer att använda, om allt går väl. Det är nämligen inte så lätt att göra de där trädstammarna av limträ. För det finns inte längre någon svarv i Sverige som är tillräckligt, som kan ta in tillräckligt långa delar.

Kanske får även industrin anpassa sig så att möjligheten att arbeta med större dimensioner finns, frihet att använda materialet annorlunda.

Även där det inte är möjligt att gå hela vägen tror jag att det är fruktbart att ta upp frågor som är viktiga, låta bli att sminka över och att inte säga sig sakna makt – bara för att det finns mycket som är stort och svårt betyder det inte att det är meningslöst att försöka förändra saker och ting. Tillbaka till där jag började så är det svårt att hitta början och slut för ett ansvar, och allting lappar över vartannat. Att tro på en möjlighet att förändra är att ta ansvar.

EN NYFIKEN PRAKTIK

Ett annat verktyg, som snarare kan hamna i designen handlar om att se mig själv i den levande omvärlden, spegla mig, se mig speglas, och minnas Granströms ord som skiljer reflektionen från projektionen (Granström, 2016, s 25). David Thurfjell beskrev det som att vi i vår konsumentkultur med ett upphöjt inre subjekt helt plötsligt har relationer med allt möjligt runt omkring oss. Att det kan finnas starka drag av narcissism i att tycka att allting kretsar kring en själv, men att den narcissismen samtidigt kan vara vägen till altruism (Thurfjell, intervju 2019).

Om jag känner att jag har en relation till skalbaggen och björken så kanske det också kan färga mina handlingar – vi blir släkt och ansvariga för varandra. Tar vi ett steg från projektionen till reflektionen, återupprättar relationer till en levande omvärld, så kan möjligen ett mer hållbart, mer solidariskt varande uppstå. En arkitektpraktik som tjänar skalbaggen och björken såväl som människan, till exempel. Där skogsägare, sågverk, hantverkare kan väljas med hänsyn till det men även designen kan gynna någon annans livsvillkor. En fasad med inslag av död ved i det lilla, i det stora en kartläggning och planering för gröna insektsvägar genom stad och land.

Ingrid: En sån här... reformrörelse som handlar om att återskapa kopplingar, mellan vår omgivning och oss själva.

Ord om relationer och kopplingar har dykt upp återkommande. Nu skriver jag vad vilken landskapsarkitekt som helst redan vet i ryggraden, att det finns någonting stort och viktigt i att ha den

levande omvärlden nära inpå livet, runt knuten, vid ytterdörren. Träden i betongen. Som Ingrid Sarlöv-Herlin upprepade under vårt samtal (2019), vi behöver förstärka kopplingar till vår omgivning, till jord, djur, mark. Hon berättade hoppfullt om att låta boende delta i skogsbruket i sitt närområde och om att se hela kedjan som kopplar samman mig och omvärlden.

Ingrid: Jag har liksom en drömidé om att barn i en skola skulle kunna få lära sig om träd. Kunna få såga ner ett träd eller ta vara på delar av ett träd. Och kunna jobba med det i slöjden, till exempel. Det låter så himla busenkelt, men det händer inte.

ETT LÄNGRE NU

Med ett synsätt som lyfter det pågående och föränderliga kan vi gå från att sätta etiketter och värdera naturliga miljöer utifrån om de är rena, opåverkade, autentiska, naturliga och istället arbeta för ett levande skapande och samverkan. Resursskogen och skogsrummet som kan närma sig varandra, om fler produktionsskogar kan få växa sig mer varierade och kanske finnas under längre tid, med livsmiljöer för ett större antal arter som en möjlig konsekvens. Att se någonting som har försvunnit och fråga sig hur något liknande kan existera i framtiden. Här anar jag den tredje drömmen, att bli tillsammans.

Det naturliga finns överallt och är svårt att fånga, även i vår byggda värld finns det levande, och i den icke byggda världen finns våra spår. Arkitekter är medskapare till sina byggnader och sin design men inte de enda som formar dem. Att mer aktivt arbeta med de processer som kommer att påverka en byggnad, orsakade av väder, vegetation och varelser kan kanske ta oss närmare en levande omvärld och en inkluderande, blygsam design. Som arbetar med nedbrytare och överraskningar, snarare än emot. En stark symbol för design som process är de levande broar i nordöstra Indien som består av växande träd och blir starkare med tidens gång (Vallangi, 2015).

Haraway skriver om att minnas och sörja det som har varit men inte längre är, att hålla dåtiden närvarande i det fylliga nuet. I gestaltande kan det handla om att imitera former och system, för att hedra en bortgången vän. Rädda dem som räddas kan, minns de andra.

DEN STÖRRE BILDEN

Jag är inte jägmästare, ekolog eller ens landskapsarkitekt. Skogsmarken som utgör en så stor del av landskapet är ändå intressant även ur en rumslig och samhällelig utgångspunkt. Att skogsrummet uppskattas av många, människor som djur, bär på historia och myter, minnen och drömmar, gör det också till en kulturell fråga.

Hur vi lever, konsumerar, producerar, bygger, skapar, formar skogarna. Skogsbrukets teori och teknologi liksom myndigheter, lagar och regler formar skogarna. Industri, byggande och skogsprodukter formar skogarna. Drömmar, idéer och bilder formar skogarna. Skogen är inte statisk utan förändras förstås som precis allting annat. Att se de formande processerna

och ställa olika riktningar mot varandra är att undvika tanklöshet. Det handlar om att inte nöja sig med att det blir som det blir, utan att våga ta ansvar för en utveckling – eller för att försöka verka för en utveckling man tror på.

Grunden i denna undersökning är många och höga förväntningar på skogen, bilder som var för sig tycks enkla men ibland verkar motsätta sig varandra. Tanken med undersökningen har varit att försöka skrapa på ytan, lägga bilderna bredvid och över varandra, komplicera. Det handlar någonstans om en hyllning till det tvärvetenskapliga och det komplexa, till ansatsen att se en helhet. Att inte nöja sig med enkla svar utan gräva efter flera röriga samband.

Jag: Om vi tänker på den svenska skogen, och skogsbruket. Om du får drömma fritt där...?

Anders: Att minska på den här polariseringen i diskussionen och få mera forskningsresurser satsade på alternativa bruksmetoder.

Anders Lindroth längtar efter en mindre polariserad diskussion om skogen och skogsbruket.

Eva-Lotta: Det är verkligen något jag skulle vilja önska av framtiden, att folk börjar se på saker mer holistiskt, alltså att man ser helheten, inte bara delnyttorna av saker och ting.

Eva-Lotta Hultén önskar en större helhetssyn i framtiden.

Hans: Det är mycket sällan som jag blir hopplös. Jag tror att det går att fixa sig, det gör det, jag har ju fyra barn och fyra, fem barnbarn och de ska ju växa upp. Det ser ju inte så gott ut precis, men vi får gå ut på gatorna och demonstrera. Se till att det förändras på riktigt.

Och Hans Eek slutar inte hoppas.

TILLBAKA TILL BÖRJAN, I FARHULT

Några dagar innan denna rapport ska lämnas in sitter jag i huset i Farhult och kämpar med orden. Det är maj men smått kyligt och smått grått, då och då tittar solen fram. När jag tar en paus hör jag maskiner och höga ljud av någonting som knäcks och går sönder. Det är granpartiet femtio meter från tomten som ryker

– en ensam maskin, mycket lik någon varelse från en sci-fi-film greppar ett träd och sågar av stammen. Med stammen i sin klo drar den åt sig sin arm och trädet faller mellan stammar och granruskor, grenar går av och ljuden är filmiska, det landar på marken med en hög och djup duns. Samma robotarm låter stammen löpa genom sitt grepp, kvistar av den och kapar den på genomfarten, lämnar allt i en snygg hög av stockar. Det är en effektiv och imponerande maskin, jag har hört att de är dyra.

Något symboliskt försvinner alltså det närmsta skogspartiet i slutspurten på arbetet. Det var en liten, tät plantering gran. Ingen gammelskog att skydda. Det är ett nytt ljus om kvällen nu. Jag undrar vad det ska bli av granarna. Biobränsle? Pappersmassa? Gissningsvis inte brädor att bygga av, de var ändå rätt kläna när de fälldes.

Det är Sveaskog som äger marken och träden. Jag fick inget svar från dem om framtidsplaner för beståndet så jag vet inte vad som händer där nu. Än så länge är gräset och mossan ganska intakt, men virket ska transporteras bort och sedan ska förmodligen marken vändas. Den där markberedningen då jorden läcker koldioxid och rötter slits upp. På en annan yta som avverkats av Sveaskog något år tidigare har jag sett små, sköra granplantor bland leran och stenarena, kanske får vi nya granar där så småningom.

Runt huset är mest kohagar och bonden på orten som har flest kor och mest mark äger också en del skog. Häromdagen berättade han att en del av de nyligen avverkade ytorna skulle ställas om och bli betesmark istället, någonting som han skulle få bidrag för.

Esteten och romantikern i mig blev glad av att

höra det. Det finns flera lager i den känslan. Dels en nostalgisk uppfattning om att betesmark "passar" i det kulliga landskapet – vajande gräs och enstaka träd som är ansade nertill där djuren kommer åt deras grenar. Idylliskt, vackert. Vetskapen om att det för inte så länge sedan var bete, odling och hagar som dominerade här viskar också om att det finns något mer stabilt i det, någonting som faller på plats. Även om jag vet att det inte alltid är så det har sett ut och att det inte finns ett "rätt" för en plats så kan landskapets historia av lövträd och boskap skvallra om att platsens förutsättningar bäddar för det snarare än för den tätt planterade granen.

Vi vet inte hur en framtid ser ut, men vi vet att den är full av överraskningar. Erik Schüldt frågar Kerstin Ekman i en intervju vad hon har lärt sig om livet och döden genom att studera äng och skog, umgås med växterna och djuren. Hon svarar att det framförallt är att vara beredd på överraskningar. "Du vet inte precis". Det oväntade är större än vår förmåga att föreställa och förutse – och det finns ett hopp i det. Det växte gräs och örter på Roms plundrade kullar (60 minuter, 2018).

Anders: Alltså jag vet ju att man ska inte vara pessimist, man ska vara optimist. För att om man blir pessimist då blir man kanske för.. ja att man liksom inte bryr sig.

Granarna har fallit, utsikten och ljuset är nytt. Träden har skördats. Marken blir ett öppet sår ett tag, Kanske kommer de nya träd som växer upp där att överleva mig. Jag kan veta att granarnas liv är slut, att en del djur och lavar tappat sin miljö. Jag kan känna att förloppet illustrerar ett märkligt sätt att behandla

en omvärld, en bild av jorden som ett bord dukat för människan. Jag tror att det finns sätt att verka mindre skeva relationer, jag bryr mig och jag tror att det finns andra sätt att finnas till, tillsammans

Eva-Lotta: I Sverige vandrade träden och människorna in samtidigt efter senaste istid. Så att att vi finns i skogen, och brukar skogen är helt naturligt. Men: vi kan ju antingen ha oss som skadedjur eller mer som en del av andra djuren och helt enkelt bara ta det vi behöver på ett mer hänsynsfullt sätt.

Samtidigt har det som hänt hänt. Det var inte fjällskog som föll, utan en plantering som skördades. Jag hoppas ändå på andra vindar. Skogsrummet får vara minst lika viktigt som skogsresursen i tredje drömmen om att bli tillsammans. Ett bråk kan se skogen förbi alla träd, planteringar som växer in till skogssystem som överlever sina indikatorer ett språk som inte vill sälja det enklaste utan kan tåla några motsättningar och komplexitet tillåta att någonting kan få vara heligt ibland.

En negativ omvandling av miljöer kan alltså utmana människors känsla av identitet, tillhörighet och kontroll, vilket resulterar i sorg och hopplöshet när

Hedra en bortgången vän.

är inte bara nostalgi.

potently
Anthropo
Kin is a
cate. Mak
and genea
to whom o

that is her working practice. The urgencies of the Anthropocene, Capitalocene, and Chthulucene demand that kind of thinking beyond inherited categories and capacities, in homely and concrete ways, like the sorts of things Arabian babblers and their scientists get up to in the Negev desert. Despret teaches how to be curious, as well as how to mourn by

INTRODUCTION 7

! ja gör
...åtgärder för att nyskapa en plats, finns det optimism för en framtid där nostalgi är en sällsynt 'Earth emotion'.

Du kan inte tänka på något annat när du går där, för jag vet, inne i mig, exakt hur det ser ut, hur fir det var innan branden.

porgömmen

- 60 minuter (2018) 43. Kerstin Ekman. [radio, online] Thomas Mattson, Kvällstidningen Expressen. 2018-05-30, 60 min.
- Alessandro, se Ripellino, A., Bergman, M. (2019)
- Afforestt (2017). *About us*. Afforestt Eco Services, India. Hämtad 2019-05-02.
<https://www.afforestt.com/about>
- Anders, se Lindroth, A. (2019)
- Angelstam, P., Mikusinski, G. (2001) *Hur mycket skog kräver mångfalden?* Världsnaturfonden. 18 s.
- Bjelke, U., Dahlberg, A., Sandström, J. (2011) *Tillståndet i skogen*. ArtDatabanken rapporterar 9. Larsson, A. (red). ArtDatabanken SLU.
- Björk, L., (2014). *Kartläggning och Identifiering av kontinuitetsskog*. Rapport 4 2009. Skogsstyrelsen, Jönköping.
- Calvino, I. (1957). *Klätterbaronen*. Översättning av Karin Alin, 1959. Originaltitel: *Il Barone Rampante*.
- David, se Thurfjell, D. (2019)
- de Maupeou, X., Andersen, T. (2019) Intervju gjord av Ellen Mendel-Hartvig, Göteborg 2019-03-13. [ljud, online] <https://skogsformande.wixsite.com/2019>
- Eek, H. (2019) Intervju gjord av Ellen Mendel-Hartvig, Västerås 2019-03-06. [ljud, online] <https://skogsformande.wixsite.com/2019>
- Ekman, K. (2007). *Herrarna i skogen*. Albert Bonniers förlag. 557 s.
- Eva-Lotta, se Hultén E.-L. (2019)
- Filosofiska rummet (2017). *Antropocen – människans tidsålder*. [radio, online] Sveriges radio, 2017-05-28, 44 min.
- Finskog och fulskog* (2018) [film, online] Johansson, S. (producent). Future forests. 17 min 10 sek.
- Granström, H. (2016). *Det som en gång var*. Natur Kultur. 125 s.
- Gren, J. (2016). *Antropocen – Dikt för en ny epok*. 10tal bok. 96 s.
- Hans, se Eek, H. (2019)
- Haraway, D. (2016) *Staying with the trouble – Making kin in the Chthulucene*. Duke University press. USA.
- Hultén, E.-L. (2018) *John Bauers vackra trollskog mår inte bra*. Sveriges radio, 2018-11-20. Hämtad 2019-04-24.
<https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/1198867>
- Hultén, E.-L. (2019) Intervju gjord av Ellen Mendel-Hartvig, Ljungskile 2019-03-14 [ljud, online] <https://skogsformande.wixsite.com/2019>
- Ingrid, se Sarlöv-Herlin, I. (2019)
- Jesper, se Weithz, J. (2019)
- Josefsson, T., Östlund, L. (2010). *Urskogen finns inte mer. Länge leve naturskogen!* Forskning och Framsteg, nummer 7 2010.
<https://fof.se/tidning/2010/7/urskogen-finns-inte-mer-lange-leve-naturskogen>
- Lindbladh, M. (2019) Intervju gjord av Ellen Mendel-Hartvig, Alnarp 2019-02-07. [ljud, online] <https://skogsformande.wixsite.com/2019>
- Lindroth, A. (2019) Intervju gjord av Ellen Mendel-Hartvig, Lund 2019-02-14. [ljud, online] <https://skogsformande.wixsite.com/2019>
- Länsstyrelsen Dalarna, 2019. *Världens äldsta träd*. Hämtad 2019-04-15.
<https://www.sverigesnationalparker.se/park/fulufjallets-nationalpark/upplevelser/varldens-aldsta-trad/>
- Malmö stad, (2019). *Om Bulltofta rekreativsområde*. Hämtad: 2019-04-02. <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Parker-och-gronomraden/Bulltofta-rekreativsomrade/Om-Bulltofta-rekreativsomrade.html>
- Matts, se Lindbladh, M. (2019)
- Människan och maskinen (2017a). *Descartes och den gamla världens död* [radio, online] Sveriges radio, 2017-04-21, 55 min.
- Människan och maskinen (2017b). *Evigheten* [radio, online] Sveriges radio, 2017-05-26, 48 min.
- Mörling, T. (1997). *Hur stor del av Sveriges skog är så kallad urskog och var finns den någonstans ?*. Skogssverige. Hämtad 2019-03-10.
<https://www.skogssverige.se/hur-stor-del-av-sveriges-skog-ar-sa-kallad-urskog-och-var-finns-den-nagonstans>
- Mörling, T (1997b) *Vad är skillnaden mellan naturskog och kulturskog?* Skogssverige. Hämtad 2019-03-10.
<https://www.skogssverige.se/vad-ar-skillnaden-mellan-naturskog-och-kulturskog>
- Nationalencyklopedin (2018b). *Skog*. Hämtad 2019-05-09.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/skog>
- Nilsson, P., Cory, N. (2017) *Skogsdata 2017*. Riksskogstaxeringen, SLU. Sid. 79.
- Olofsson, B. 2012. *Skogs- och gräsbrand utifrån ett förändrat*

- klimat*. Rapport 2012-21, diarienummer 451-569-2012. Länsstyrelsen Jämtlands län.
- Parkman, S., Gren, J. (2019) *Nationalparken*. Riksteatern, Herlenius.
- Pratchett, T. (1991) *Reaper Man*. Corgi, Transworld Publishers, London. Tredje utgåvan, 2012.
- Regeringskansliet, (2019). *Inriktning för träbyggnad*. Artikelnummer: N2018.27. Näringsdepartementet.
- Ripellino, A., Bergman, M. (2019) Intervju gjord av Ellen Mendel-Hartvig, Stockholm 2019-03-08. [ljud, online] <https://skogsformande.wixsite.com/2019>
- Sahlin, M. (2018). *Rapport: Från mångfald till enfald – en vitbok för den svenska modellen för skogsbruk*. Naturskyddsföreningen.
- Sandström, J., Bjelke, U., Carlberg, T. & Sundberg, S. (2015). *Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer – rödlistade arter i Sverige 2015*. ArtDatabanken Rapport 17. ArtDatabanken, SLU. Uppsala.
- Sarlöv-Herlin, I. (2019) Intervju gjord av Ellen Mendel-Hartvig, Alnarp 2019-04-15. [ljud, online] <https://skogsformande.wixsite.com/2019>
- Sarlöv-Herlin, I., Knez, I., Butler, A., Sang, Å., Ångman, E., Åkerskog, A. (2019). *Landskapet som gick upp i rök*. Sveriges lantbruksuniversitet och Högskolan i Gävle. Uppsala.
- SCB (2019) *Befolkningens medelålder efter kön och år*. [interaktiv tabell, online] Statistikdatabasen. Hämtad 2019-05-24. http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101B/BefolkningMedelAlder/table/tableViewLayout1/?rxid=f1414d0a-f00a-408c-b632-60d180029a33
- Skogsindustrierna, (2019). *Vi behöver en nationell strategi för bioekonomi*. Jenny Spets Wojarski, Föreningen Skogsindustrierna. Hämtad 2019-04-30. https://www.skogsindustrierna.se/vara-asikter/aktuella_fragor/vi-behoover-en-nationell-strategi-for-bioekonomi/
- Skogsstyrelsen (2019). *Projekt om hyggesfritt skogsbruk*. Hämtad 2019-05-10. <https://www.skogsstyrelsen.se/om-oss/var-verksamhet/projekt/projekt-om-hyggesfritt-skogsbruk/>
- Skogssverige (2018) *Den svenska skogen*. Hämtad: 2019-04-14. <https://www.skogssverige.se/skog/fakta-om/den-svenska-skogen>
- SOU 2019:7. (2019) *Skogsbränderna sommaren 2018*. Betänkande av 2018 års skogsbrandsutredning. Justitiedepartementet, Stockholm. <https://www.regeringen.se/4906d2/contentassets/8a43cbc3286c4eb39be8b347ce78da16/skogsbranderna-sommaren-2018-sou-2019-7.pdf>
- Sveaskog (2019) *Om våra skogar*. Hämtad 2019-05-13. <https://www.sveaskog.se/om-sveaskog/var-verksamhet/om-vara-skogar/>
- Sveriges arkitekter, (2019). *The Future is wooden*. Woodland Sweden, Svenska institutet. <https://woodlandsweden.se/teman/vivamus-interdum-euismod/>
- Svenska skogen (2019). *Värkampanj 2019*. http://www.svenskaskogen.nu/files/Skogen_Varkampanj2019_SWE.pdf
- Svenskt trä (2019a). *Hållbarhet*. Hämtad 2019-04-01. <https://www.svenskttra.se/om-tra/hallbarhet/>
- Svenskt trä (2019b). *Skogen gör nytta*. Hämtad 2019-04-23. <https://www.svenskttra.se/om-tra/hallbarhet/den-grona-fabriken/>
- Svenskt trä (2019c) *Skogen och hållbart skogsbruk*. Hämtad 2019-04-23. <https://www.svenskttra.se/om-tra/att-valja-tra/tra-och-miljo/skogen-och-hallbart-skogsbruk/>
- SVT Nyheter (2019) *Dikade våtmarker nästan lika stor klimatbov som bilen*. Publicerad 2019-03-12. Hämtad 2019-05-06. <https://www.svt.se/nyheter/vetenskap/dikade-vatmarker-nastan-lika-stor-klimatbov-som-bilen>
- Thurfjell, D. (2019) Intervju gjord av Ellen Mendel-Hartvig, Stockholm 2019-03-06. [ljud, online] <https://skogsformande.wixsite.com/2019>
- Vallangi, N. (2015) *India's amazing living root bridges*. BBC. Hämtad 2019-05-10. <http://www.bbc.com/travel/story/20150218-indias-amazing-living-root-bridges>
- Vetenskapens värld (2019). *Skogsbrändernas tid*. [TV, online] Sveriges Television, 2019-03-11. 58 min. <https://www.svtplay.se/video/21415934/vetenskapens-varld/vetenskapens-varld-skogsbrandernas-tid>
- Weithz, J. (2019) Intervju gjord av Ellen Mendel-Hartvig. Stockholm 2019-03-07. [ljud, online] <https://skogsformande.wixsite.com/2019>
- Xavier, se de Maupeou, X., Andersen, T. (2019)